

Búzás Huba

Tizenöt vaságy – a forradalomban

– Egy nemzetőrraj története –

Manapság, amikor hetyke-bötyke bútorreklámok kísérőzenéjeként fölcsendül Ravel *Bolerója*, mindig eszembe jut tizenöt vaságy. Ezerkilencszázötvenhat októberének utolsó hetében a rádió alig egyebet sugárzott. A néha megszakított zenei adások szünetében a budapesti eseményekről tájékoztatott egy élelopott hang. Ültünk a *Pius* társalgójában és értelmezni próbáltuk az egymásnak el-
lentmondó híreket. Időnként meghánytuk-vetettük a hallottakat. Ki mit higgyen el, vagy mitévő legyen.

A pécsiek „Pius”-nak nevezték a piaristák rendházának épületét a templom mellett. Az épületben diákszállót rendezett be a háború utáni hatalom. Nem tudni, a tizenegy Pius pápa melyikére gondoltak, merthogy a kegyes tanítórend alapítása Calasanza bíboros, VIII. Kelemen és V. Pál pápák érdeme volt. Utóbbi adta a rend teljes nevét is, latinul: *Scholae Piae pauperum a Matre Dei*.

A pedagógiai főiskolások diákotthonának külön-külön szárnyát foglalták el a lányok és a fiúk. Az épület három hálótermében joghallgatók kaptak helyet. Ezekbe 16-16 vaságyat zsúfolt az iskolagondnok; középen hosszú asztalokkal, székekkel. Szekrényeink a folyosón voltak. A jogi kar nem pécsi lakhelyű hallgatóinak többsége az egyetem melletti, „Centrál”-nak nevezett, központi kollégiumban lakott, együtt az orvostanhallgatókkal. A Piusban menza, tanulószobák, társalgó, uszoda, zuhanyozók, tornaterem álltak rendelkezésünkre. A parkban sportpályák. A földszinti folyosókon irodák voltak. Itt nyert elhelyezést az egyetem *katonai tanszéke* a tanszék tisztí rendfokozatú tanárainak szobáival.

Hat évtized távolából az emlékezés „álomidő”. A közvetlenül átéltek ugyan ma is indulatokat lobbantanak, ám az eltelt évek szövedékén át az is elmosódik, amire tavaly még emlékeztünk. A tizenkét nap történetéről azóta megtudottak összevegyülnek személyes tapasztalásainkkal. Minden a múltó idő érzete nélkül folyt át akkori tudatunkon. A történések időpontjai, sorrendje, nevek törlődnek a leghamarabb. Az emlékezet szelektív. Amit azonban eldadogok, megtörtént, nem kitalált események.

Ültünk a társalgó rádiója körül, és hallgattuk hol a Szabad Európa Rádiót, amelyet egymás közt „a Hang”-nak neveztünk, hol a Kossuth adót, a recsegő éterből hulldogáló híreket. Október 23. briliáns híre volt, hogy délután a tömeg *Ruszkik haza!* kiáltásokkal Budáról a hídon át a Parlamenthez, a Kossuth tere vonult. Fél órán belül népi-nemzeti felkelés tört ki. A Rákosi-rendszer megbukott. A felkelés néhány nap alatt forradalommá szélesedett. (Másnap már Nagy Imre volt a miniszterelnök.) Sortűz a Kossuth téren. Halottak. A környező

épületek tetejéről orvlövészek: a bukott hatalom államvédelmi hatóságának pribékei, az „ávósok”. Máig nem tudható, ki adta ki a tűzparancsot, ki lövetett a népre. Találgattuk. *Cui prodest* – kinek az érdeke? Vagy félelme?

A *Bolero* érzéki dallamfutamai hallatán erotikus képzelmeink támadtak. Rozoga, vékonydongájú évfolyamtársunk, aki hálótermünk 5. számú vaságyán „lakott”, bófintha vigyorral mondta: – *Mintha meztelen bajadérok sétikálnának kasul-bakul a dzsungelben; most hajtják szét cickóik elől a liánokat.* – Máskor efféle megjegyzés nyomán dagadtak volna trombita-izmaink. Most komor arcok, feszült hümmögés. Csak hálónk (melynek ajtaján keresztbe tett falloszok jelezték a fennkölt szellemiséget) 3. számú vaságyának örökös csendháborigatója, ragadványnevén *Sir Simon, a bálnavadász* oktatta ki a sötételmű sápadozókat. Az esti órákban bárzongoristaként kereste kenyerét. Jártas volt a zeneirodalomban. – Pokolfajzatok – mondta –, Maurice Ravel, szerzői jogvitájuk rendezése végett ajánlotta fel Ida Rubinsteinnek ezt a spanyol táncdarabot, aki a párizsi Operában huszonnyolc évvel ezelőtt mutatta be a zeneművet. – Valaki közbeszólt: – Hallgassatok el... – Igen, a rádiónál is eldőrdültek a fegyverek; a felkelők fegyverei. Emlékszem, Gerő Ernő mokánykodott, olaj a tűzre. Felszólította a párt szervezeteit, lépjenek föl „a nacionalista provokálókkal” szemben. Nem az volt a baj, amit mondott, hanem az, hogy megszólalt. A Hang pedig bujtotta az amúgy is vérszomjas utcát. Ki ne emlékeznék Bell ezredes, „a nagy stratég” nevére, acsarkodásaira (mi emlékszünk, akik akkoriban többször hallottuk bezsongott umbuldáit). Újabb hír: a tüntetők megtámadták a Szabad Nép szerkesztőségének székházát.

Másnap, október 24-én Nagy Imre miniszterelnök délben elmondott szónoklatában a harcok beszüntetésére szólított föl, és az 1953. júniusi kormányprogram elmaradt reformjainak megvalósítását ígérte. E napokban alig aludtunk többet három-négy óránál. Aztán október 25-én Gerőt leváltották. Kádár János lett az állampárt (a Magyar Dolgozók Pártja) első titkára. Beszédében azon sápekodott, hogy a Politikai Bizottság által engedélyezett tüntetés, az abba bekapcsolódott „népellenes ellenforradalmi elemek” szándékai szerint, a népi demokratikus államhatalom ellen irányuló fegyveres támadássá fajult. Őt követően ismét Nagy Imre szólt. Ellenséges elemek – mondta – félrevezetve jóhiszemű kétkezieket, a néphatalom ellen fordultak. Meg kell akadályozzuk (így fogalmazott), hogy vér szennyezze be építő munkánkat. Kiszámú ellenforradalmár felbujtót emlegetett, akiket a főváros lakói elkeseredésükben támogatnak. Az elkeseredést a múlt súlyos gazdasági és politikai hibái okozták – mondta –, az új vezetésű kormány azonban elszánt, hogy e tragikus események tanulságait levonjuk, stb.

– Blabla – jegyezte meg fintorogva *Patvar* (a 11. számú vaságyunkról). – Micsoda bűzőlgő bozótosban botladoznak a bajadérok – ironizált *Toprongy*, az enyémmel szomszédos 2. számú vaságy sehonnaija, bajtestvérem. – Ezen a csuszamékon előbb-utóbb az is elhasal, akinek nincs még agyvelő-dugultsága. – Ez a kiábrándultság, hitetlenség, nihil vált jellemzővé gondolkodásunkra.

Harcok Budapesten. A Hang is megerősítette. Sir Simon hidegvérrel, mint-ha mi se történt volna, arról beszélt, hogy a *Bolero* világhírét mégis Toscanini alapozta meg a következő évben, amikor a New York-i Filharmonikusokkal előadatta. Érkeztek helyi hírek is. Pedfős lányok, srácok újságolták: mozgolódás

a Zsolnayban. A Sopianae Gépgyárban munkástanácsot alakítottak. Vidolovits Nándit választották elnökül. Régi szocdemes volt, az apám ismerte. A gyár munkásai nemzetőrséget szerveztek. Hja, és a MEFESZ (Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egyesült Szövetsége) pécsi bizottsága is képviseltette magát a gépgyáriak nagygyűlésén.

Aznap este valamennyien felvonultunk a Széchenyi térre, hogy részt vegyünk a forradalmat ünneplő nagygyűlésen, melyet a MEFESZ szegedi küldötteinnek érkezése alkalmából hívtak össze. A nagygyűlés fáklyafényes, mell-dagasztó, a nemzet egységét demonstráló tömegtüntetéssé (mit tüntetéssé!), a zsarnokság béklyóitól való szabadulásunk ünnepévé magasztosult. Mámorító szabadság-ünneppé. Tapsoltunk, ujjongtunk, lengettük lukas nemzeti lobo-góinkat. Egyetemisták, főiskolások, gimnazisták, helyiek és kolezs-lakók, meg sok-sok városi polgár kart karba akasztva ünnepelték egymásra találásukat; mi is, a falloszos hálóterem vaságyasai. Kipirult arccal. Persze... nem egészen felhőtlenül. Láttam összeráncolt homlokokat. Eszembe jutottak (nemcsak nekem) halottaink, az elmúlt napokban elesettek – és a következő napokéi is. A „vaságyasok” (kenyerespajtásaim) némelyikének homloka mélyülő redőbe tőprenkedett.

Vaságyainkat tollfosztott gólyakorunkban számoztuk meg. Amikor még gondot okozott tréfás bece- és gúnyneveink észben tartása; na, hogy vacsora-időben a menzáról felhordott rakott káposztát melyik éppen távol lévő szobatársunk vackára helyezzük. Sorjában emlékezve: a szorosan mellém állt *Ketya* talán legkevésbé aggodalmas arcába pillantottam. Derűsen éljenzett. (Évekkel korábban ő kapta a 4. számú ágyat.) Gyerekkori haver, már a keszthelyi óvodában vele gügyögtem. Egyetemi éveink alatt itt-ott lebuajokban „bárénekesként” lépett föl; soványka keresményével így egészítette ki csekély ösztöndíját. Sir Simon kísérte zongorán. Rozoga lassan hevülő átszellemültséggel hallgatta az est szónokait, akik egy alkalmi emelvényről harsogták a tudnivalókat. Sorolták a Pesten és Szegeden történeteket, az egyetemisták 12 pontba foglalt követeléseit.

Kíváncsian vizslattam, kire miféle hatással van a szegediek gyűjtő beszéde, a népünnepély forrószódó atmoszférája. Az *Öreg* tőlem távolabb állt. Őt övezte (örök jogon a 6. számú vaságy birtokosát) legeggyetértőbb tiszteletünk. A prolik prolija volt; nálunk öt évvel idősebb. Sötétben kelt, többnyire hajnali munkákat vállalt. Vállalatok irodáit fűtötte, hogy mire az irodisták beérkeznek, meleg fogadja őket. Eredetileg fölöttünk járt; *őshonos*, mondták a személyzetisek. Évek során újra meg újra elbukta néhány szemeszterét. Higgadt elme volt, talán túl higgadt. Láttam, szemével szintén pásztázza a tömeget. Reám is pillant – mit pilácsolsz, öcsém, facsiga, nagy ramazúri lesz még ebből! Vele szemben a kiköpött entellektüel *Agarász* (a 7. számú ágyunkon villanyoltásig tűnődő elme) képezte a másik végletet pofátlanul magas *intelligenciakvócienssel*. Falusi tanító volt az apja, a falu gyógyszerésze az anyja. Nemzetközi jogból már a szemeszter elején begyűjtötte a tanszék legmagasabb elismeréseit. Egyrészt visszaeső papírrontónak bizonyult, értekezéseket firkált, másrészt úgy evett-ivott, mint egy lábadozó. Maradékát nagyevő társunknak, Naspolyának tolta. A nagygyűlés hangzavarában is a szónokok retorikai, logikai balfogásait bírál-

ta, *Toprongy* és *Cicero* (a 13. számú vaságy birtokosa) egyetértésétől kísérvé. – Ezek nem jogászok – mondogatták. *Cicero*? Szintén nem akárki vakegér volt. A legrómaibb jellem; végzős évfolyamunkon az egyetlen kitűnő rendű. Óasz-kétasága nem sokkal később kelt, mint *Öregünk*, közös tulajdonú súlyzóinkkal sanyargatta spártai testét, úgy, hogy mire föltorzsalogtunk, már tusolt és szolid eleganciával indult az egyetemre, hogy meghallgassa kedvenc tárgya, a római jog élő legendává idvezült professzorának mindig frenetikus előadását. (A félelmetes prof – *Óriás Nándor* – mondása volt, hogy a római jogot hétszer kell megtanulni. Nem elolvasni! – megtanulni; mert aki csak – mondjuk – háromszor vagy négyszer tanulja meg, már megbukott, csak még nem tudja. Tartotta is szavát; minden évfolyam fele-háromnegyede elhullott a római jog-szigorlatokon.) *Ciceronak* köszönhattük, hogy hálónk „pokolfajzatai” simán vették a cudar akadályt. Alig léptük át az egyetem küszöbét, mindnyájunkat „megerőszakolt”, hogy a tárgy latin szentenciáit gyakorlásképpen közbeszédünkben is alkalmazzuk.

Toprongy fáklýával a kezében megjegyezte: – *Hic vincendum aut moriendum est* (itt győzni vagy meghalni kell). *Cicero* rávágta: – Hát, csak arra ügyeljenek, hogy *salus rei publicae suprema lex esto* (a haza üdve legyen a legfőbb törvény). – Ő szervezte éjszakai munkáinkat is: testgyakorlásul pincékben zsákoltunk, vasúti rampákon lapátoltuk vagonokba a szenet, szinte ingyen. – Dédelgetett mindenésünk, a nyakas kis *Monyas* kissé szorongva, miként olajos halak a szelencéjükben, kussolta végig a tömegbőszítést. Pillogatott hol *Agarászra*, hol rám. Ő aludt a 8. számú vaságyon. Büszke volt *ikonjára*: övé volt a háló legtakarosabb nyoszolyája. Rendérzékét, kézügyességét az egerszegi ruhagyárban robotoló anyjától örökölhette. Kezdetől rábíztuk megvarrni-, foltoznivalóinkat. Akadt elég. Neki köszöntem egy szemétből kukázott nadrág hajtókájának leengedését. Csudájára jártak. (Enyém volt az európai divattörténet legelső hajtóka nélküli pantallója.) A tolongó embersokaságban, mint valami sziklaszirt, óvó vicsorítással állt mögöttünk *Naspolya*. Két méteren felüli természetével, másfél mázsa súlyával kiemelkedett a tömegből. Dupla vaspántokkal megerősített 10. számú vackán jámborkodott, de mindig hozta legalább közepesre sikeredett szemesztereit. Rajtunk nyugtatta szemét; voltaképpen nem érdekelt az egész „cicó”, csak a megélhetés dolga. Izomkolosszus fogalmi szerint minden falat éték nem „jó”, hanem „szép” volt. Nyári hadgyakorlatainkon küldöttséget menesztettünk a hadtáphoz, hogy számára mindenkor tripla adag osztassék. Megesett hideglelős éhezéseink estéin, amikor beszerzőink a havazásból a Piusba visszaérkeztek, és a filléreinken vásárolt kenyeret, lókolbászt patikamérlegünkön egyenlő porciókra osztottuk, hogy vele kivételt tenni kényszerültünk. Nem nézhetvén korpusza sorvadását, részesedését megdupláztuk. – Így van jól – helyeselte ilyenén döntéseinket *Vesztegh Tóni* –, ezek már egy fejlettebb társadalom elosztási viszonyai. – Merthogy előzőleg ki-ki különböző összegeket tett ugyan *Patvar* zsíros kalapjába, ámde, mivel mindenki *egyenlően* az összes pénzt a közösbe dobta, a kevésbé tehetős is jogot szerzett az egyenlő részesedésre. *Vesztegh Tóni* nyühelődött a 14. számú vaságyon; szintén a nagy semmivel volt kopott bőrdőnye megrakva. Akármi problémánkat Marx *Tókéje* alapján vélte megoldhatónak. Leintettük. Rozoga javasolta, hogy *Bibót* is olvasson. A szegediek ostorhegyes szószólásain – lát-

tam – egyszer csak felhorkant. Ujjait övébe akasztotta, – Köpök rátok – mondta, hátat fordított és elment.

Az örömtanyaként emlegetett háló 9., 11., 12., 15. számú vaságyain korábbi évfolyamtársaink kényszerű vagy éppen kérkedő távozása folytán (részben kibuktak az egyetemről, részben, a tehetősebbek, albérletbe költöztek) újabb „szállóvendégeink” (a harmadévesek) szereztek birtokjogot. Gyorsan beilleszkedtek mini-demokráciánkba. A 9. számú vaságyat *Nápiszuszi* örökölte. Nevét annak okán ragasztották rá, hogy hétalvó volt, flegma, szórakozott, a sztoicizmus híve, mindenünnen elkésett. Reggel annyira se sietett mosakodni, mint a mi révülten dudorászó *Ketyánk*. (Utóbbit nyaranta szuronyos örök kísérték a laktanya mosdójába.) A 11. számú vaságyon *Patvar*, a trockista permanens forradalmár „honolt”, vagy inkább dühöngélt. Lázongó lelki alkata állandóan hadban állt, mindenkivel összebalhézott. A Széchenyi tér forrongó légkörében tenyerét dörzsölte. – Ez már döfi – haholta –, éleslövészetre megyünk. – Vadászmester volt az apja. Háromhavonta a hazulról hozott szarvaskolbászból, kisüstijéből mindnyájunkat megvendégt. Ha éjjel érkezett, még reggel kilenckor is alig tébolyogtunk a villamoshoz. Káfosan kattogtunk be az előadásokra. A 12. számú vaságyon *Ragacs*, a Jávor-bajuszkás, operettekét füttyörésző bonviván maszturbált éjjelente. Éveken át reménytelenül udvarolt öt-hat főiskolás csibelánynak; hiába mondtuk, hogy ne csüggedjen, röpösve várják tetemesebb műsorait, elszontyolodva nézett a rivaldába, legyintett és tovább reménytelenkedett. Végül, a 15. számú vaságyra tömérdek könyvével *Kustos Tibi* költözött. Tőlünk a *Tiberius* nevet nyerte. Találó volt: Tiberius Claudius római császár, aki Augustus örökébe lépett és elfojtotta a pannóniai lázadást, művelt fickó hírében állt. Vaságyaink (létezésünk szimbólumai) ki-ki kacatjainak tömkelegével voltak telítettek; az övén (megindító volt látnunk) mindig tucatnyi lexikonféle tárulkozott. Az ujjongó tömegben értetlen ábrázattal vakargatta borzas üstökét.

Azaz mégse „végül”; mert ha másért nem, kegyeletből szólnom illik a 16. számú vaságy ágyrajárója, *Szipák* tragikus „végfelfejletéről”. Ma már nem esküdnék rá, hogy minden úgy történt, ahogyan elszószolom. Valószínűleg emlékezni se nagyon... eh! ... (freudi elfojtás). *Szipákot*, alighogy elkezdtek egyetemi éveinket, a DISZ kari titkárává választotta a jogi kar hallgatóinak tudatlan, de lelkes többsége. Feltehetően szerepet játszott ebben apja magas beosztása az állampártban. A srác homloküreg-gyulladásal küszködött, fájdalomcsillapító pirulákat szedett; télidőn a radiátor kinyitott csapja fölé hajolva a sziszegő gőzben kúrálta magát. Vele beszéltük meg, bizalmas értesüléseire aspirálva, a *Rajk*-per előzményeit, részleteit. Tőle tudtuk, hogy a felső vezetésben micsoda ádáz könyöklés, pozícióharc folyik a hatalomért; hogy *Rajk* Lászlót, aki 1946-tól két évig belügyminiszter volt, *Péter Gábor*, *Farkas Mihály* és maga *Rákosi „Matyi”* akarta hidegre tenni. Előbb külügyminiszterré buktatták, utóbb pedig 1949. május 29-én egy ávos különítmény, *Péter Gábor* személyes irányításával, elhurcolta a lakásáról. Jogi pályára készülő közösségünket borzadállyal töltötte el a leplezetlen jogsértések hánytató klozetbüze, a diktatúra *justizmordja*. A szeptember 16-án kezdődött kirakat-perig „puhították” *Rajkot*, hogy vallja be: *Tito*, „a láncos kutya” sunyi kéme a pártban. Ellene a vádiratot személyesen *Rákosi* szerkesztette, s Sztálinnal hagyatta jóvá. Elítélték, aztán annak rendje-módja szerint felkötötték. – *Kinyiffant* – szól zordonul *Sir Simon*,

a bálnavadász. A per idején Kádár János volt a belügyminiszter, aki 1951-ben szintén Rákosi kóterében guggolt a jégre. Őt a belügyminiszteri székben a leginkább „emberszabású” Zöld Sándor követte. Egy reggel arra ébredtünk, hogy Szipák nem mozdul, hiába költögetjük, a szája sarkából sötétszürke lé szivárgott. Kiderült, hogy éjjel még egy vizespohárnyit ivott Patvar pálinkájából. A boncolás súlyos arzénmérgezést állapított meg. A rendőrség egyenként hallgatott ki bennünket; különösen Patvart nyüstölték. A nyomozást – megbicskázva a hatályos jogot! – sebtében zárták le. Utóbb tudtuk meg, hogy Zöld Sándor, és még néhányan, Szipák apja is, öngyilkosságot követtek el. A belügyminiszter, torkon fojtó tette előtt az egész családját kivégeztette. A kolezs direktora Szipák vaságját végül elszállíttatni kényszerült, miután hónapokon át (babonaságból) senki nem volt hajlandó elfoglalni. Mi ránézni se bírtunk. – Nyomorult, rövid életű barátunk – gondoltam rá a hullámzó, éljenző sokaságban – nem érhetette meg a mai napot. Se Rajk újratemetését. Az újratemetés százezres pesti tüntetését minden bizonnyal a forradalom egyik tömeglélektani előzményeként foghatjuk fel. De még azt a viccet se hallhatta, ami szájról szájra röpködött akkoriban. A vicc poénja: *ha szegény Laci élne, és látja ezt a temetői demonstrációt, valószínűleg a tömegbe lövet.*

A pillanat minden fennkölsége mellett a tömeg egyre őrzöngőbb dühvel ordította: *Ruszkik haza!* Ki gondolt akkor a jaltai, potsdami egyezményekre – talán csak *Agarász*. Felvonultak az orvostanhallgatók szedett-vedett csoportjai, a Centrál kolezs jogászhai, a pedfős lányok és fiúk külön-külön kolóniája, a gimnazisták osztályonként, láttam köztük *Cibabót*, tőlük távolabb az anyját, *Katrinát*, tanárokat, *Selyem Tihi* kukoricaszőke kobakját (az egyetem egyik személyzetise volt), amikor hirtelen még őrültebb üdvrivalgás támadt: megérkeztek fegyelmezett „hadoszlopokban” a csatlakozó uránbányászok, integető szénbányászok, mögöttük a gyárak dolgozói, zászlókkal, köztük a Sopianae Gépgyár munkásai és a kesztyűgyáriak. Ismertem néhányukat. Onnan még, hogy elsőéves koromtól, majd’ másfél éven át a *Pécsi Bányász* öklölvívó szakosztályában magam is püföltem a homokzsákokat. Együtt árnyékoltam a bányászfiúkkal, *Maszatossal*, *Tökésszel*, a kesztyűgyári *Lyukvágóval*. Öklüket rázták felém. Ott volt *Karaj*, aki egyszer kiütött a ringben, láttam *Gacsiba* edző fejét, aki minden héten körbefuttatott a Mecsek szerpentinjein. Vadul integettünk egymásnak. Nekünk a pedfős lányok némelyike integetett, *Pipejke*, *Hanga*, hja, és kedves medikánk, *Paulina*, na meg *Delila*, a jogászlányok legszebbike. További beszédek hangzottak el, dübörgő taps, az ünneplő tömeggyűlés kézföltartással elfogadott üzenetet küldött Szegedre és a többi városnak: felsorakozunk a forradalom mögé, hogy újabb tüntetéseken tiltakozzunk a Párt ortodox politikája ellen. Himnusz. Aztán tolongás, a még lobogó fáklyák eloltása, és indultunk haza. A Piusig a főiskola egyik irodalomban jártas tanárával beszélgettem Baudelaire költészetéről. A forradalom úgybe szóba se került.

Kora reggeltől a rádió körül ücsörögve ismét a *Bolerót* hallgattuk. Sir Simon tartott előadást a zenemű hangszerelésének virtuozitásáról, amikor üzenetet kaptam az egyetem MEFESZ-irodájától, hogy beszélni akarnak velem. – Velem? – csodálkoztam, de a hírhozó erősítette, hogy a legtöbb tanulmányi csoportvezetőt bekéretik. – Menj csak – mondták a többiek –, a reggelidet fel-

hozzuk a menzáról. – Kezdetől az évfolyam négy tancsopvezetőjének egyike voltam. (Erre figyelemmel tüntették ki vaságyamat az 1. számmal.) A kinevezést akkor (kiválóan sikerült felvételi vizsgám, valamint Degré Alajos – a magyar és egyetemes jogtörténet professzora – javaslata alapján) Selyem Tihi közölte.

A MEFESZ-irodán a minden évfolyamról delegált fő hangadók (ügyvivők), mielőtt megnyikkanhattam volna, rám rontottak, hogy „a határozat” értelmében (miféle határozat értelmében? – kérdeztem), a Kesztyűgyárba kell mennem. Fontos megbízatásom, hogy a munkásokkal ismertessem az egyetemisták 12 pontba szedett követelését. Ehhez kérjem valamennyi dolgozó támogatását. Ugyanis újabb tüntetések szervezéséről döntöttek. Ekkor lépett hozzám a városi pártbizottság küldötte, *Holló elvtársnő*, aki kölcsönös bemutatkozásunkat követően közölte: bennem van bizodalom, mert innen-onnan kapott-szerzett értesüléseik szerint a követelések ismertetésekor képes leszek – micsoda? – higgadt mérsékletre inteni az ipari munkásságot. Ami eleve nem volt igaz: nem voltam higgadt. És amíg az ügyvivők más aktivistákkal tárgyaltak, félrevont. – Igaz, hogy magát a barátai *Orálnak* nevezik? – kérdezte. – Igaz – válaszoltam kényszeredetten.

Visszagondolva... az egész azzal kezdődött, hogy szobatársaim Ketyától megtudták: verseket írok. – Na, és jelent meg valamid, valahol? – kérdezte Agarász számon kérő szemhunyorral. – Nem – mondtam. – Akkor te az *orális költészet* brahisa vagy, nemde, ami csak szájhagyományok útján terjed, mint a kankó – mire mindenki csordultig röhögött. Később, ha valaki kérdezte, kiféle fazon vagyok, kórusban felelték: *Orál, a poet*. Ettől fejlődést kaptam, mert a szó enyhén szólva, csakugyan félreérthető képzettársításoknak adott helyet.

Holló elvtársnő is incselegve mosolyintott rám. – Nem akartam zavarba hozni – mondta –, csak kérdem, szólíthatom-e ezen a néven? Tudja – folytatta –, híre ment, nem nagy város ez, hogy maga csóró srác létére egy „bélistázott” táblabíró gimnazista lányának hajtogatja a szoknyáját. Mit nem mondok, nem való magához. Gondolja, hogy befogadná az a család? Hisz Gyopár Istiől Vesztegh Tóniig mindenki úgy vélekszik, maga zsigerből baloldali. (Gyopár Isti váltotta Szipákot a kari titkári székben.) – Ájtatosan végigmértem. Harminc, ha van – gondoltam –, szép élettudománya lehet. Éjjeli piperében is jól mutatna – de nem lágyultam el tőle. – Csak az Isten tökéletes – válaszoltam, tudva, mely kanálisból büfög a szóbeszéd büze.

A táblabíróék házának emeletére költözött *Pirók elvtárs*, a pártbizottság sánta kovácsistene pusmoghatta el a fontos értesülést. Talán még az Izvesztyija is fölkapta a hírt. Nemegyszer tetten látott, hogy a kapualjban búcsúzkodom Cibabótól. A sarkantyúvirág-termetű első lányt a gimnazisták bálján ismertem meg Pécsre érkezésem primer estéjén. Másnap már a Mecsekbe csábított, ahol tombolt a kora szeptember. Tangónk után csókoltam kezét a kedves mamának, a piperés miséken kevélykedő Katrinának. Az előbbkelő modorú kosztüms hölgy nem sok kóstolót kínált magából. Köszörült papagájcsőrű asszony volt. Mellette Selyem Tihi állt szoros testőrséget, mint afféle kettős ügynök. Akkor Cibabó apjának véltem. Később is. Az osztályidegen papa, hajlott hátú, csupa ész férfiú ravasz szemforgatással fogadott, amikor Katrina bevezetett barokk stílus házukba. – A tarokkpartiban jó lesz elnegyediknek – atyálkodta. – Kiderült: Katrina volt a második, Tihi, aki a mama tüzes barázdáját szántogatta,

a harmadik. Cibabó csak kibicelt. Abban az időben maflább voltam, hogynem, mint diákembernek lenni szabad. Igen, közel három éven át voltam negyedik; játékukban a *kis honneur*. Pirók elvtárs azonban elmulasztotta tájékoztatni a pártbizottságot egy drámai fordulatról: összehalhéztam Cibabóval. Megszakítottuk porhanyóssá vált kapcsolatunkat.

Holló elvtársnő folytatta: – Nézze, egyetértünk az egyetemisták követeléseivel. Valóban, a társadalom nagyobb demokráciájára lenne szükség, szabadságjogokra, csak azt ne kérjük, hogy az oroszok vonuljanak ki. – Pillantásommal rohamhágcsót támasztottam duzzadt ajkához. A párt nem véletlenül küldhette épp hozzánk ezt az emancikát, hibátlan matyó hímzés. Valaha Szipák figyelmeztetett: vigyázn! van párt-vébé, de van-párt vécé is. – Vigyázni – gondoltam –, el ne riasszuk az apróvadat, kiváltképp a kontyosát. – Kérdezem, elvtársnő, mi az, hogy „nagyobb”? Demokrácia vagy van, vagy nincs. A mi becses fertályunkon nincs. Bízék abban, hogy jogelveink szerint a kesztyűsöknek elmondom a legjobb papedlit.

A Kesztyűgyárban hűvösen fogadtak. – Ez a nyálasszájú úrfiféle mit akar? Miféle fogalmi vannak a mi nyomorúságunkról? – A legnagyobb munkateremben a munkát abba se hagyták. Figyeltek ugyan, de laposan, fél szemmel, fél füllel. *Lyukvágó* hozott egy magas széket, arra állhattam, hogy beszéljek. Desmoulin messze jobb hordószónok lehetett a nagy francia forradalomban, mint hatvan éve én, a melós szakik hátához intézett balfiók mondókámra viszszagondolva. Többnyire hátat fordítottak – ne itt tépje rojtosra repetalesőjét ez az incenfinc fiskálistanonc. Elhabogtam az államjogból és nemzetközi jogból tanultakat. – A demokrácia – nyögdeltem a tételt – az a jogegyenlőségen alapuló politikai berendezkedés, melyben a közhatalom a népé. Nem egyetlen párté. Demokráciában a választók által delegált képviselők parlamentje gyakorolja jogállami formában a közhatalmat... Nálunk nincs jogállam; de még csak proletárdiktatúra sincs, pártidiktatúra van – mondtam. Erre mintha fölfigyeltek volna. Szenvtelen arccal felém sandítottak. – Van bármiféle demokrácia ott, ahol nem a parlament gyakorolja a közhatalmat, hanem egy vízfejű párt? És hol van nálunk jogegyenlőség, hol szabadságjogaink, ha nincs jogállam? – kérdeztem hangom emelve, mintha zsákbanbújósdit játszanék velük. – Demokráciákban a független igazságszolgáltatás, a bírói hatalom garantálja a kormány végrehajtó hatalmának legfontosabb ellensúlyát. A Rajk-perben hozott törvénytípró ítélet bizonyítja: nincs független igazságszolgáltatásunk, néhány genya bábjai a bírák. A megoldást kérdezitek? Többpártrendszer, szabad választások, szabad parlament, emberi jogok. Ez az ország megérett a forradalomra! – Láttam: *Lyukvágó* dermedten mered rám, mint a pucolt nyúl, majd odasúgja: – Te, ha lebuksz, életfogyti! – Vállat vontam. Végül arról apacsoltam, hogy az egyetemisták 12 pontjának egyike az ideiglenesen hazánkban állomásozó szovjet katonai kontingens távozását követeli. – Követelni lehet – folytattam, szerintem meggondoltan –, erkölcsileg egyet is érthetünk ezzel, hisz nemdenem megalázó, hogy minden reánk tartozó dolgunkban Moszkva dirigál. Csakhogy más az erkölcs, és más a nemzetközi jog. A MEFESZ-deklarációnak ezt a pontját biztosan nem joghallgatók szövegezték, mert – érveltem – a második világháborúban győztes nyugati nagyhatalmak és a Szovjetunió mind Jaltában, mind Potsdam-

ban megegyeztek: országunkat a háború után szovjet hatalmi érdekszférába utalják. Pontosan meghúzták a demarkációs vonalakat. Ma se érdekük, hogy ez a „status quo” felboruljon. Következésképp a csapatkivonás követelése bügyutaság, hisz ehhez se diplomáciai, se katonai segítség a Nyugattól, éppen a nemzetközi jogi érvényű egyezmények ismeretében, nem remélhető: nem kockáztatnak egy újabb világháborút. – Leléptem a székről, és halkan oda bökttem Lyukvágónak: – Ha ennek ellenére felkötnek, a kötélén letagadom, hogy a haverom vagy.

Mire visszaértem a kolezsba, dél jóval elmúlt. A többiek újságolták: Péter Karcsi (felcsertudományokban járatos barátunk) a MEFESZ küldötteként részt vett a Munkástanácsok Baranya Megyei Bizottsága alakuló ülésén, ahol Bradács György „ales” ávos főmufti és a megye rendőrfőkapitánya azt javasolták, a Munkástanács fegyveres karhatalmi járőröket rendeljen ki az utcákra, mert nincs közbiztonság. Ezekbe delegáljanak munkásokat, egyetemistákat. A kapitányság pedig egy-egy rendőrrel vegyen részt a közös járőrözésben. Elhangzott az is, hogy a párttagok a népharagtól tartva a városban már közlekedni se mernek. Péter Karcsi az alest és a főzsernyákot a Centrál kolezsba kísérte, hogy a projektumnak megnyerjék az egyetemistákat. Az orvostanhallgatók azonban (és a centralista jogászok) az odaérkezőket „Gyilkosokkal nem tárgyalunk!” kiáltásokkal elzavarták. Fél hatkor Nagy Imre mondott újabb rádió-beszédet. Bejelentette az Államvédelmi Hatóság feloszlátását. – Na, ez már jobb, mint egy seggbe rúgás – mondta választékosan Sir Simon –, Bradács bratyink, a nyúlgerinc, mehet a búsba potyóresz ötleteivel!

Másnap Maszatossal találkoztam Kővágószőlősen. A tőle kölcsönbe kapott bokszkesztyűket vittem vissza. Akkor hozták létre az uránbányászok nemzetőregységeit. Egy Bodajki nevezetű bányászt választottak parancsnoknak, aki elrendelte a bánya hét főkapujának fokozott őrizetét. Maszatos büszkén mutogatta kapott géppisztolyait meg harci egysége géppuskáit.

Délután a katonai tanszék tisztjei a Centrálba összehívták az orvosi kar, a Piusba a jogi kar, valamint a pedfő hallgatóit. Joggal, hisz valamennyien katonai képzésben részesültünk. A *honvédelmi ismeretek* címen oktatott tantárgy keretében elméleti (taktikai, stratégiai, harcászati, hadműveleti), emellett gyakorlati (alaki és lögyakorlatok) képzés folyt. A nyári szünetekben évfolyamonként 4-5 hetes katonai szolgálatra hívták be a hallgatókat. (A tábori tüzérséghez tartozó aknavető zászólaljunk Körös-parti erdőségeken, a komáromi laktanyában stb. kapott további kiképzést és teljesített szolgálatot.) Az évek során sikerrel letett vizsgáink eredményeként tartalékos állományba kerülve, különböző tiszti rendfokozatokkal szerelhettünk le. – Mi újság? – kérdeztem, amikor gyülekeztünk a főiskola nagytermében. – Lópikula – legyintettek. – A bajadérok császárkörtéiket lóbálják, mi meg, bagzásra ehült hím állatok, csak ülünk – felelte Toprongy. A tanszék tisztjein kívül a helyi rendőrség néhány tisztje is helyet foglalt az emelvényen. Csikor Kálmán ezredes, tanszékvezető emelkedett szólásra. Elmondta, hogy a forradalom országos méretű. – Miközben – folytatta – a városban nem biztonságosak este az utcák. Rablótamadások, betörések, garázdaságok fordulnak elő. Köztörvényes bűnözők szabadultak a

börtönökből. A lakók nem mernek kilépni házaikból. Ezért – emelte a hangját – a nagyobb településeken nemzetőrségeket kell szerveznünk. A rendőrség nem képes megbirkózni a növekvő feladatokkal; segítségünket kérik. A megye munkástanácsa jelentést és javaslatot tett erre nézve a kormánynak. – És átadta a szót *Hurgya r. századosnak*, aki nemcsak a járőrözés feladatát emelte ki beszédében, hanem szükségesnek vélte házkutatások tartását magas beosztású pártvezetők lakásán, hogy összegyűjtsék a náluk lévő fegyvereket. Ezt követően a tanszék egyik tanára lépett középre. Mi, egymás között csak *Potya főhadnagynak* neveztük lejmoló természete miatt. A zászlóaljszervezés apró-cseprő dolgairól szólt. Közölte, hogy a nemzetőr zászlóalj parancsnoka Csikor ezredes, aki kinevezte törzskarát és a csapattestek parancsnokait. Törzsfőnöke Hurgya százados. Aztán részletezte; a zászlóalj három százada: orvos-század, pedfős század, jogász-század. Élükön a tanszék tisztjei. Helyettes századparancsnok az orvos-században *Rozsos István* szigorló orvostanhallgató, a jogász-században *Klencz Tibor* joghallgató, a pedfős században *Horváth Edu* főiskolás. A jogász-század parancsnoki tisztére – mondotta – Csikortól ő kapott kinevezést. A századparancsnokságot a szobájában rendezte be. Fenyegető hangon tudomásunkra hozta, hogy a század fegyelméért a szakasz- és rajparancsnokokat teszi felelőssé, mert azok megválasztása közvetlenül, szabad választással kell történnék; azaz rajonként a rajparancsnokokat a rajhoz tartozók, míg a szakaszparancsnokot a három-három rajparancsnok választhatja maga fölé. Ehhez másfél óra áll rendelkezésünkre; a parancsnokválasztások eredményét a századparancsnoki irodán kell jelenteni. Tájékoztattott továbbá, hogy külön-külön szakaszokat alkotnak a Piusban, a Centrál kolezsban, ill. a városban (a Cityben) lakó joghallgatók. – Tudomásul vettük. A pedfősök is elvonultak, hogy a parancsba adott felhívásnak eleget tegyünk. Kézenfekvő volt, hogy há-lótermenként hozunk létre egy-egy rajt.

Némi rettenet vett rajtam erőt, homályos sejtés – a nyüves életbe! –, rossz előérzet. – Mi lesz ebből? – de elhessegettem. Mert „dugulj el”-cívódásainkat követően kereszt-falloszos 1. számú rajunk választott. Engem. Merthogy „nyaranta is te vezényled a rajt” – mondták. Nem egészen egyhangúlag. Vesztegh Tóni és Tiberius közölték, ebben a minutumban elhagyják a kolezst; még megy talán egy-két vonat, utaznak haza. Amíg holmijukat utazótáskáikba dobálták, minket demoralizáltak. Emlékszem szívhangjaikra. Tóni kezdte: – A sajtban a sajtot köll nézni, nem a lukakat. – Tiberius tódította: – Hogy egyáltalán egyetemre járhattok, csóró bugrisok, annak köszönhetitek, sikerült eltaposnunk a tízezer holdasok „kérlek alássan”, urambátyámkodó világát. – Nem szégyellitek magatokat? Éppen ti, a Horthy-kasztrendszer kitaláltjainak kölykei támadnátok fegyverrel nincstelen apáitokra? – csikorogta Tóni. – Micsoda? – kérdezte Nápiszuszi. – Ki a fene akar itt apáinkra támadni? Rendfenntartásra kértek föl, sápadtarcú! – Hát persze – epéskedett tovább Vesztegh –, nem állt még össze agyatokban, hogy a Hang bujtogatásaitól megvadult, vérszomjas tömeg a Köztársaság téren már lincseli a pártszékházat védőket, pedig már megadták magukat? – Fölkaptam a fejemet – ki is mondta? Csakugyan, *Kecskecsöcs*, a színház tánckarának „művésznője” újságolta, emlékeztem vissza, ugyanezt a hírt, vele találkoztam össze hazafelé, de afféle agyament híresztelésnek véltem, aminek semmi alapja nem lehet. Pedig hozzátette, „a Bettitől tudja” (alias

Holló elvtársnőtől). – Na és *quo vadis, domine* – kérdezte Cicero –, vissza a diktatúrába? – Horthy-rendszer után Rákosi-diktatúra? – kérdezte Agarász is. – Nem kéne talán ennek a népnek végre egy normális jogállam? – Mire Tiberius lila fejjel: – Mit akartok még; Rákosit már júliusban menesztették, Nagy Imre a miniszterelnök. Aki most lincsel, az ő törvényes kormányát támadja. – Na de ki akar... – akarta mondani Monyas. Toprongy csillapította őket: – *Impedit ira animum, ne possit cernere verum* (a harag a lelkünket gátolja abban, hogy az igazat láthassa). – Vesztegh és Tiberius bevágták maguk mögött az ajtót. – Lóg egy féldeszkatok – kiáltozták.

A szomszéd hálótermekben a harmad- és másodévesek 2. számú raja *Borka Pityut*, a másod- és elsőévesek 3. számú raja *Lepkét* választotta rajparancsnoknak. Sebtében összeültem velük. Hamar megegyeztünk, hogy a harmadévesek gógyémanját, *Krieger Bandit* jelöljük szakaszparancsnoknak. Bandi kiváló stratégia volt, elrohintette magát: – Elfogadom; első teendőnk, hogy beköttjük a bolha szemét, meggátolván őt az ugrásban. – Fenébe, azóta se sikerült bekötni a bolha szemét...

Aznap a tanszék kiosztotta a fegyverraktár készletét. Felvételeztük a puszkákat a szükséges mennyiségű lőszerrel. A zsaruk és az ávéhások raktáraiból is érkezett a zászlóaljhoz 20 golyószóró, 50 géppisztoly, 400 hadipuska és kézi-gránátok. A rajokban mindenki vállára hadipuskákat (kimustrált dióverő flinták voltak), a szakaszparancsnokok nyakába géppisztolyt akasztottak. Este már 5-6 fős járőr-trappokban róttuk a pécsi utcákat. – Agarászt javasolom – mondtam – helyettesemnek, egyben a másik járőr parancsnokának; szeme legyen rajtatók! – Elfogadták. – De aztán el ne tévedjete, mint a *Lear királyban* a tébolyult atya! – mondtam a parancsnok fensőbbiségével.

Másnap is caplattunk négyórás váltásokban.

Estefelé, már szürkült, parancs érkezett. A zászlóaljnak teljes fegyverzetben fel kell sorakoznia a Széchenyi téren. Nem mondták, miért, de ezt már megszoktuk. – Valami ünnepség? – Sorakozó, vezényszavak, trapp-trapp... A jogász-század Pius-szakasza a pedfős századdal Pécs központi terére dübörgött. Szemben a Nádor szállóval csatlakoztunk századunk másik két szakaszához (a Cityt *Bodnár Karel* vezette), valamint az orvos-századhoz. – Pihenj, szerelvényt igazíts – mondta Potya főhadnagy. Vártunk. A tér világítását leoltották. Eltelt tíz perc, eltelt húsz, még inkább besötétedett. A néptelen téren semmi nem mozdult. A katona se mozdul, csak ha parancsot kap rá. – Mire várunk? – Egy-két távoli ablakból vetődött ránk némi fényfoszlány, megcsillant a fegyvereken. Később azokat a villanyokat is leoltották. A zászlóalj fegyelmezetten várt. A City-szakasz soraiban támadt legelőbb mozgolódás. Bodnár Karel dörmögő hangját ismertem meg. – Főhadnagy, parancsot kérünk az elvonulásra! – Aztán többen is óberkoddak: – Mozgást hallunk a háztetőkről, parancsnok! – mondták. És csakugyan, mi is hallottuk. Egyik-másik környező többemeletes épület tetejéről neszek hallatszottak, mintha fegyverek závarzatának zörrenéseit hallanánk, beszédhangok... Valaki felkiáltott: – Te, ezek le akarnak mészárolni mindnyájunkat!

Ekkor harsant Csikor ezredes dörgedelme: – Átveszem a vezénylest! Zászlóalj, vigyázz! Pedfős század, Pius-szakasz, hátra arc! Irány a Pius, lépés, indulj!

Orvos-század, Centrál-, City-szakasz! Irány a Centrál kolezs. Vezényel Szabó őrnagy. – Szabó hangja már vijjogott: – Századok, lépés, indulj! – És elvonultunk.

A kolezsban fél éjszakán át vitattuk – *mi volt ez?* Katonai akcióra vezényeltek? – Hülyék! Mi másra? – Ha igen, miért nem kaptunk parancsot a végrehajtására? – Miféle akcióra? Kik ellen, vagy kinek a védelmében? – Lelkünkben legelészik a hatalom. – A város lakosságát veszély fenyegette? Erre semmi nem utalt. Egyébként is: a város főterén katonai akció? Értelmetlen idea. Elképzelhetetlen feltevés. Akkor mi célja volt, hogy oktalanul kivonultattak a térre? Vagy nem is volt oktalan? – A háttérben *ki az agent provocateur?* Merénylet a forradalom fegyveres ereje ellen? Ki adott erre parancsot? És kiknek? Kik voltak a háztetőkön? Orvlövészek? A zászlóalj parancsnokai közül ki tudott erről? Ki akart itt vérfürdőt? – A tisztjeink, igenis, felelősek. Nem ismerték föl, hogy felvonultatásunk a térre eleve gyanús? Túl hosszú ideig várakoztattak; ezalatt nem tűnt fel számukra a *csapdahelyzet?* Hogy fölkínáltak egy zászlóaljnyi nemzetőrt a háztetőkön felállított géppuskák gyilkos tűzerejének? – A háztetőkről (miként a Kossuth téren is történt) mindnyájunkat lekasabolhatott volna pár golyószóró. Hiába voltunk fölfegyverezve. Amilyen tömör katonai alakzatban dekkoltunk a téren, kiváló célpontot nyújthattunk a fenti orvlövészeknek a sötétedés ellenére. – Na de ki akadályozta meg? Mert valaki bizonyosan közbelépett, hogy elmaradt a tűzparancs.

Borka Pityuval, Lepkével fölkerestük ez ügyben Krieger Bandit, menjen és tudakolja meg kérdéseinkre a választ Potya főhadnagytól. Bandi kisvártatva visszatért. – Ez a Potya olyan, mint egy szájatlan bögre – mondta lehangoltan –, vedeli a motalkót, és kakukk. Azt állítja, fogalma sincs. Hogyan is lenne.

Másnap, alig hajnalodott, a lányokkal, Pipejkével, Hangával üzentem Kecskecsőcsnek, hogy hívjon föl telefonon. Felhívott. – Művésznő – kérleltem magavaváló hangomon –, haladéktalanul beszélnem kell Holló elvtársnővel. Vedd rá, hogy eljöjjön a Gyöngyvirág presszóba, tízkor várom. – Mi dolgod veled? – kérdezte. – Betti nem szokott egyetemistákkal randizni. – Egy kávéra invitálok, személyes ügy – mondtam. – Kérlek, nyomd meg a szót: Orál hívja.

És Holló elvtársnő pontban tízkor ott volt. Kávét rendeltem. – Miféle konspirációs ügye van? – kérdezte farmatringját elhelyezve a széken. – Igaz, hogy magát a barátai Bettinek becézik? – kérdeztem, mire a szája sarkában, láttam, mosoly fogamzik. – Igaz – felelte –, de mondja, mi az a fontos...

Szavába vágtam: – Nem akartam zavarba hozni, csak kérdem, szólíthatom-e ezen a néven? – Nevetett, akár a zubbonyom hasadékja. – Legyen – mondta. – Tudja, hogy tegnap este a Széchenyi téren a háztetőkről akarták lemészárolni az egyetemisták zászlóalját? – förmedtem rá. – Első kérdésem: tudott erről? Második kérdésem: kik voltak, és erre ki adott parancsot? – Rám nézett, mint potyka a szalmán, aztán elgondolkozva válaszolt: – Orál, maga flúgos, vagy egy fifikás fűzőgép? Hogy mer engem csokorba szedni? Ha erről tudtam volna, most nem válaszolnék. De válaszolok: ha előzőleg hallok erről, legalább a Piusban lakóknak üzenek. Ma reggel értesültem, mi történt. Persze nem tudom, mi zajlik a háttérben. De, ha köztünk marad, néhány adalék... Nagy Imre feloszlatta az Államvédelmi Hatóságot. Emiatt nem sok híve maradt a pártban. A geróisták, kádáristák egyaránt hibáztatják. Úgy vélik, ezzel

lefegyverezte a pártot. Az egyetemistákat pedig ellenforradalmároknak tartják; a nemzetőrséget az ellenforradalom fegyvereseinek. – Szóval, ki? – kérdeztem nyomtatékkal. – Nem tudom, ki adott, se közvetve, se közvetlenül, parancsot a leszámolásra, de központból irányított akcióról van szó. Azt megtudtam, hogy a feloszlattott ávó egyik egysége kapta az utasítást, hogy végezzenek az ellenforradalmárokkal. Barátom, nem tudom, ki állította ezt a csapdát. Valaki a pártból. Talán egy-két zsarú. Az ávéhá leváltott góréja? Hogy miért éppen a Széchenyi téren? Sajnálom, Orál...

Elmezabolázó reggel ez – morfondáltam csecsbúbjaira pillantva –, érdeemes lenne melegen tartanom ing alatt. – Én mennyire sajnálom – mondtam –, de van közügy, ami a legszemélyesebb ügyem. Árulja el, Betti, kinek, minek köszönhető, hogy a tűzparancs kiadására végül nem került sor? – Fogalmam sincs – válaszolta –, azt mondják, éppen az ávosok döntöttek úgy a háztetőn, hogy nem hajtják végre a parancsot. Hihető, nem? – Néztem az arcát. Igazat beszélhet? – El tudja képzelni, mi következett volna akkor – kérdeztem farkasverem-szemébe mélyedve –, ha reggel a környék lakói arra ébrednek, hullák százai hevernek vérbe fagyva a téren? Akkor lett volna csak lincselés! – Lehet, hogy valakik éppen ezt akarják – válaszolta –, a szovjet beavatkozást akarják kikényszeríteni. Van rá esélyük, hisz híre jött, Pesten ölik a kommunistákat. A nép terelhető, sose tudott különbséget tenni jóakaratók és gonoszok között. Rendeljünk még egy-egy szimplát? Aztán futnom kell a dolgomra.

Rendeltünk. Kávészürcsölgetés közben Betti hozzám hajolva letegezett. Szemei ekkor hullottak csak a tudatomba; mint két fekete kő. Néhány bizalmas értesüléséről beszélt. – Mi a dolgod? – kérdeztem. – Több, mint azelőtt – halkította le a hangját, pedig a presszócsaj távolabb cigarettázott. – Emlékezz, Orál, figyelmeztettelek, nehogy hergeld a munkásokat a Kesztyűgyárban a csapatkivonások követelésével, amit a MEFESZ akar... azaz mindenki szeretné, én is. De csak brahiból követelni, ígérni olyat, ami képtelenség, nem tisztességes, nem épeszű. Visszamondták: helyesen a jaltai, potsdami egyezményekre utalva zártad ki a lehetőségét. De nemcsak erről van szó. Elárulom, hisz holnap már nem lesz titok: a szovjet hadvezetés napokkal ezelőtt, 24-én éjfélkor a hazánkban tartózkodó öt gépesített hadosztályát mozgósította, és légierejét is riadókézsültségbe helyezte. Bármikor megindulhat az offenzíva. Ekkora haderővel kekeckedni? Dehogy akarnak kivonulni! – Döbbenet néztem rá. – Józanul ítélve magam is gondoltam erre – mondtam, pedig elakadtak a gondolataim –, csak hogy az eszem bicsaklik belé, Nagy Imre a rádióbeszédében miért mondta, hogy tárgyalásokat kezdeményezett a szovjet haderő kivonásáról? Ha nem sikerül, és itt harc lesz, nem fontolgathatunk nemzetközi jogi érveket. Nemzettudatunk erkölcsi parancsa, hogy akár a túlerő ellen is harcba bocsátkozzunk. – Betti a fejét ingatta. – Van értelme az előre látható vereségnek, a hősködésnek, a sok-sok áldozatnak? – Azt hiszem, bakafántosan néztem rá. – Nem értelem dolga. A pártodban nem is érthetik, annyi tők alsó lapul ott...

Betti sóhajtott: – Még ha csak lapulnának. Ámde erkölcs ide-amoda, egyenlőtlen harcban ne bocsátkozzatok! Nagy Imre, szerintem, csillapítani próbálja Pesten is a felkelőket. Elejét akarja venni a további vérontásnak. És förtelem, hogy erre föl a „szabad európás” Bell ezredes épp arra tüzeli őket, ne tegyék

le a fegyvert, ne bízzanak a moszkovita Nagy Imrében. Baj lesz ebből. Bármilyen történjék, helyén legyen az eszetek; a forrófejűeket fékezd és óvd! Köszö a kávékat. – Felállt, kezét fogtunk. Pofámra puszantott. Többé sose láttam.

A kolezsban már vártak. Újságolták, hogy Csikor leváltotta törzsfőnökét, Hurgyát. Az új törzsfőnök Seregi őrnagy. Szintén zsernyák. Talán Hurgya volt a hunyó abban, hogy este a térre vezényelték a zászlóaljat? Sose derült ki. – Valami búzlik – mondtam. – Az ávosok állítólag megtagadták a tűzparancsot; de kinek a tűzparancsát? – Hümmögtek. A Pestről érkező hírek elnyomtak minden mást. Szovjet csapatmozgósítás? Bettiről nem szóltam. Folytattuk a járőrözést. Agarászt beszámoltattam a tapasztaltakról. Semmi jelentős. Jelentést tettem Krieger Bandinak. Éjfél előtt, tüzet ütött, én vezettem a járórt. Mögöttem libasorban: Toprongy, Ketya, Rozoga, Nápiszuszi, Ragacs. Vállunkon feltűzött szuronyokkal a flinták. – Mostantól alvás helyett járőrözünk – mondtam. – Ettől ejakulálunk – nyüszögte Ketya.

Az előadásokat, szemináriumokat szüneteltették. A kolezs menzája viszont üzemelt. Vacsorára a raj rakott kelt flammolt. – Na, épp kapóra jön ez a lóság – fanyalogta Nápiszuszi –, amúgy is pukizni köll a keltől. – Nyirkos, csontváz-zörgető éjszaka volt, eseménytelen, sötét, mint egy túlvilági színdarab első felvonása. Csupán valami latorkertes mellékutcában történt annyi, hogy a lebbegő ablaklepel mögött (benézve láttuk, és megborzongtunk), a világos ajtókeretben akasztott ember lógott. – Lehet, hogy nem öngyilkos lett, hanem felakasztották? – Bezörgettünk. Áspiskígyó-tekergésű, csúszómászó-szemű asszony nyitott ajtót (az áspiskígyó a viperák rokona). – Talán ő a tettes – gondoltam. Kiderült, hogy a szoba ajtónyílása fölé a pongyoláját akasztotta.

Hideglelősen mentünk tovább. A harmadik órában, éjfél után, megállás nélkül vacogtunk, mint a fagyaltos kutyája. Október hidege gúnyánk alá lopózott, ide-oda huzatolt benne, végül a csontjainkba költözött. A nemzetőrség nem osztott egyenruhát, meleg göncöket se, saját harci díszekben parádéztunk, mint a bűnözők gangje; különösen Toprongy bájgúnáros melegítője színpompázott, ahogy ránk vetődött az utcalámpák fénye. Ázott faleveleken tapostak ködvágó surranóink. Rozoga lábán hegedűtok. – Brrr... nem a kéz diderget – rezegte Ragacs. – Minden jóban bővelkedő didis cihákról ábrándoztunk; aztán már csak az őrszobán reánk váró gőzölgő rumos tea jelent meg látomásainkban. Ragacs kissé leragadt a témánál. Tovább foglalkoztatta: – Miért dörzsölgetik a nők ébredéskor a szemük? – Mert nincs töke, amit megvakarhatnának – vélekedett Ketya. – Óh az a kupica kubai rum! – A járőrözésből visszatérőknek egy-egy bögre rumos tea járt. Néptelen utcákon caplattunk. Semmi hadi csíny, csak a cidri, agg napjainkban cepelni fogjuk ennek emlékét.

Az őrszobán duhaj kedv és földig füst fogadott. A szakaszparancsnokok közölték, hogy a rum elfogyott. – Na, ne nézzetek trombitásnak! – hördült rájuk Toprongy. – De bizony, Potya főhadnagy megitta a járőrök rumadagját – hajto-gatták. A szomszéd helyiségben a tiszték drága motalkót piáltak. Potya főhadnagy betonbuta mólés pofájába meredtünk. Közelről, hosszasan, mint vicsori ebek a sintérre. – Seggrészeg – mondta Ketya, mert szakértő volt. – Pedig már kétszer kidobta a taccsot – göcögte Krieger. Rozoga rámordult: – Az Álladalom rákfenéi ti vagytok: patkányok és pereputtyok! – Mi az, a rummal kimúlt a hadi-

erkölcs? – vetette oda epésen Ketya, hogy a tiszték is hallják. – Legalább még egy bögre teát – rimánkodott Nápizszuzi.

Ágarász felébredt, amikor bebotorkáltunk a hálóterem sötétjébe. Fojtott hangon elmondtuk, mi az ábra. Sir Simon forgolódott, nem tudott aludni. – Attól tartok – zsörtölte felkőnyökölve –, ezen a harcmezőn tohuvabohu tiszték ezek; az ész nem marja vörösre a szemüket. – Pokrócainkba burkolóztunk. Alig sikerült átmelegednem, az álom bódulata csak kerülgetett, amikor a folyosóról ajtócsapkodás hallatszott. A pedfős század egyik szakaszparancsnokának hangját ismertem meg. – Riadó! – rikácsolta. Kicsapódott az ajtónk, felgyújtotta a villanyt, és rekedten ránk vicsorgott: – Riadó, emberek! Sorakozó az udvaron, csapategységünként, fegyverzettel! Három perctek van – és rohant tovább.

Mint egy toporzékoló lovarda, pillanatokon belül olyan volt az épület. Kapkodtuk magunkra hacukáinkat, posztónadrágot, szvettereket, viharkabátot, kinek mi volt. Fényárban a folyosók, lépcsőházak, nyihogó csődörök lábdo-bogása, szitokáradat, és három perc múlva az udvaron sorakoztunk. Puskák a vállakon, lőszer az övekben. A tremolós tiszték vezényeltek, a szakaszparancsnokok ismételték a kurta-durva vezényszavakat. A nagykapun teherautók gördültek be. – Szakaszonként teherautókra föl! – ordította Potya főhadnagy. Amint leponyvázott teherautóink besoroltak az úton várakozó többi mögé, kilesve láttuk, három tiszti dzsip halad az élen. Lassan elmaradoztak a város lüktető fényei. Szemünket hiába meresztettük, Csikor és az orvos-század sehol. (Jogász-századunk azonban kiegészült a Pius-szakaszhoz csatlakozott Centrál- és City-szakaszokkal.) A pedfős század teherjárművei részben előttünk, részben mögöttünk hörögtek-fújtattak. A Mecsekbe vezető sötét szerpentinén araszoltunk fölfelé. Nedves avar illata csapódott a ponyva alá. Találgattuk: hová, meddig és miért? Toprongy és Rozoga gugyultak mellettem. Rozoga felismerte egyik-másik útkanyarulatról (tudom már – mondta), hogy a Mecsek melyik hegycsúcsához közelítünk. Határozottan állította, a Jakab-hegy felé vezető úton vagyunk. – Igaza lehet – gondoltam –, szigorlatok előtt többször lombsátoroztunk arra. Jatt a jattba, „ezt vegyük át még egyszer”, mondtuk, és megalapítottuk „a Jakab-hegyi peripatetikus iskolát”, merthogy iceg-bicegve járkáltunk a hegyi ösvényeken föl-alá, jogbölcséleti tételek megvitatása közben, mint Arisztotelész előttünk kétezer évvel; hogy megy az idő.

A gépkocsioszlop hirtelen megtorpant; rendőrségi személygépkocsi előzött. Seregi hangját hallottuk. Félrehajtva a ponyvát, Potya dugta be még mindig mátság arcátlanságát. – Ávós-vadászatra megyünk – reszelt a hangja. – Mostantól mukkot se halljak! – És továbblépett a következő teherautóhoz. – Micsoda? – hördültek föl egyszerre többen is. Különösen Borkáék dermedeztek. Lepke rajának mazsolái viszont fölizgultan izegtek, mint az első bálozók. – Végre, tamtamozhatunk – mondogatták. – Még csak csiszolják a pelyhes tökéket – legyintett a bálnavadász. – Nézd csak, Ragacs, tényleg tollas a hátam? – méltatlankodott az Öreg. – *We soon got into some real deep shit*, nemde, Sir? – fordult Sir Simonhoz orrát befogva Ketya. – Némi rezignációval Cicero is megszólalt: – *Sic fata tulere* (így hozta magával a végzet).

Esőcseppek pattogtak a ponyván. A párás szürkületből lassan-lassan kibontakoztak a fák s a hegy körvonalai. A gépkocsioszlop továbbdöcögött. Negyedóra se, fékcsikorgás. Ismét megálltunk. Parancs érkezett: vége a szerpentinnek,

le a járművekről, sorakozó. Lekaszálódtunk. – Századok, vigyázz! – Seregi őrnagy, mint egy mellszobor, elénk állt, és „a hegyi csendben” majrés-halkan közölte a haditervet. – Harcosok – mondta –, elfogtunk egy ávóst. Kivertük belőle, hogy egysége merre bujkál. A kilenc főből álló brigantibanda itt, a hegytetőn, a kolostorromok között tanyázik. Meglepjük őket. Hármas libasorban felkúszunk a magaslatig. Hangoskodni, bagózni, lemaradni tilos. Ott, a bozotosban, csatárláncot alkotva megrohamozzuk a romokat. Gyors rajtaütéssel kell történnék, mert három golyószóró is van a bitangoknál. Ezért feleúton élesre töltünk, hogy fegyverzaj se hallatszódjék. Elöl a pedfős század, mögöttük a jogász-század harcosai kúsznak föl. A hamarabb felérkezők csendben várakoznak. Miután valamennyien csatárláncba fejlődünk, rohamot vezényelek. A végrehajtásért a parancsnokok felelnek. Századonként, szakaszonként, rajonként előre!

Fogtuk mordályainkat. Pillantásommal intettem tizenkét társamnak. Igen, Vesztegh Tóni és Tiberius kiválásával tizenhárman maradtunk. – Épp a szerencseszámom – gondoltam. A hegy meredek lejtőin sűrű erdőség, bozotos, párolgó aljnövényzet, sziklák, vízmosások. Alacsonyan gomolygó felhőkben a magaslat. Emlékeztem a kolostorromokra. Egy pécsi püspök még 1200 körül erdei gyümölcsökön tengődő remetékkel építtette. Aztán a pálos rendi szerzetesek Szent Jakabról nevezték el. Innen a hegy neve is. A törökkel vívott csatározások idején lakatlanná vált. Kétszáz évvel később helyreállították, megerősítették, de ismét elnéptelenedett, amikor II. József feloszlatta a szerzetesrendeket. – Hintába akar ültetni? Vagy tényleg nem tudja ez a pöcsöm csücske Seregi, hogy a kolostorrom valóságos erődítmény ma is? Nehéz lesz bevenni.

Faágakba, gyökerekbe kapaszkodva, köveken támasztva lábunkat kaptatunk fölfelé. Ha valamelyikünk fegyvere elakadt a csalítban, a liánokkal benőtt gallyak közt, kezünket nyújtva segítettünk a küszködőnek. – Te – mondta Rozoga –, emlékszel, hogy a romok és a bozót széle közti tisztás legalább százharminc-százötven lépés távolságot jelent? Három golyószóróval számolva, azon a tisztáson akár a fél kolezs otthagyja a fogát. – Az ám! Hiába a kurázszi! Nem tejbetők tátogák azok – nyögte Ketya –, eltaposnak, mint a cserebogarakat. – Gondolhatjátok – szölt közbe Toprongy –, az őrszem a kőfalon felállított golyószórók mögül figyel; az első mozgásra löni fog. – Legföljebb mi is lábon halunk meg, mint ezek a fák – súgta szemöldök-rángatózva Agarász. – Egy korty komlósörpöt ihattunk volna előtte – sóhajtotta Sir Simon. Óvatosan kúszmászunk az ágak között. Valamelyikünk száraz ágra lépett. Reccsenés. Mire a közelben lapuló Krieger visszasiszegett: – Szilencium, balfaszok, ha bénáskodtok, a tajtsiker Potya nyír ki valakit! – Lekussadtunk. A köd sűrűbbé vált a vízmosásokban. Lábizmain fájnak az erőlködéstől, amint próbáltam följebb és följebb hágni a köveken. – Döglöttek leszünk, mire elérjük a magaslatot; na, akkor rohamozni... bekrepálunk – hasított az agyamba, mintha villámlott volna. Ziháltak a többiek is. – Nem lehet, hogy ezek az ávósok sumákkoltak tegnapelőtt este a háztetőkön? – próbálta megfejtetni a hét találós kérdését Monyas. – Fatális – fordult hátra Patvar –, akkor lemondtak a bőrünkről, de tessék, most ismét eléjük terel ez a dilibogyó zsernyák. Nem gyanús, hogy most egyetlen golyószóró, kézigránát nélkül téblábolunk itt, mintha csak a fűszereshez mennénk? – Mindjárt elsírom magam – nyüszögte keservesen Naspolya –, délben reszeltel

máj lett volna az ebéd. – Háromszor buktattak meg harcászatból – dűnnyögte dúlfúlva az Öreg –, de azt még én is gógyizom, ha leporolom az agyamat, hogy ez a roham-ötlet siralmasabb, mintha kivernénk a makkunkat.

Hátulról Borka Pityu kúszott mellém. – Te – súgta –, Bodnár Karelék üzenik, de mi is egyetértünk, szólni kéne Potyának... Ismerjük néhányan a fönti terepviszonyokat. Ez nem terepasztal. Fölérve ne rohamozzunk, hanem megadásra szólítsuk föl az ávosokat. – Hiábavaló – válaszolt helyettem Rozoga ajkbigygyesztve. – Ez a csehóvitéz megitta éjjel az összes rumot, még mindig hótkoki mátós. A Seregi meg maszlag, ne is mondd...

Ekkor érkezett a szájról szájra adott parancs előlről, Krieger Bandi szólt hátra: – Adjátok tovább, *élesre tölts!* – Továbbadtuk. Mindenki hón' alá fogta, karabélyát, én is. A puskacsövet föld felé fordítva-tartva nyitottam ki a záróreteszt és csőre töltöttem. Toprongyra, Rozogára kancsalítottam, és megrántottam a ravaszt. A földbe fúródott lövedék tenyérsi helyen szétsapta az avart. Hanem a dörrenés! Mintha sorozatot lőttem volna ki, vagy ágyút sütöttünk volna el, másodpercekig visszhangzott. A dőrej alig halkulóan ide-oda csapódott a hegyoldalak között, többszörösen visszaverték a sziklafalak. Még el se ült az égzengésnek beillő hang, riadt madárkolóniák rebbentek-keringtek az ólomszínű égnek, mikor csörtetve, mint a vadkan, oldaltáskájából kirántott revolverrel, dühtől vörösen rohant felém a bozótosból kitörő Potya, hogy lelő. – Te alávaló! – csattogtatta állkapcáit. – Széltlövöm a tököd, kibelezlek! – Toprongy és Rozoga nyomban megragadták, Agarász is elé lépett, Naspolya vasmarka fogta le hátulról, Borka Pityu pedig gyengéden kicsavarta kezéből a pisztolyt. Lefegyverezték. – Véletlen volt – mondta a szemébe meredve Rozoga. – Az ávosok azt hiszik, vadászok járnak az erdőt – szólt nyugtatólag a rángatózó századparancsnokra Ketya. – Élesre töltésnél előfordul az ilyen – mondta vállát megvonva Agarász. – Csillapodjék, főhadnagy – sziszegte a fülébe Cicero. – Megbillent az egyensúlyom – mondtam lazán, lezserül –, nem csoda, ezen a meredek talajon. – Eresszetek! – dühöngött Potya. Elengedték. Borka visszaadta szolgálati pisztolyát. Potya végignézett rajtunk, szemgolyója eszelősen villózott, megigazította antantszíjját, hátat fordított, de a válla mögül visszaszólt: – Megdöglötök, rühes kutyák! – és eltűnt a hullongó lombozatban. Agarász a kezét nyújtotta. Sir Simon csettintett: – Micsoda csattanó, mint a Bajazzókban! – Borka jobbkez-hüvelykjével az ég felé bökött, majd fojtottan: – Viszem a sztorit Kareléknak. – Hát, tudod, én majdnem angina pectorist kaptam – szólalt meg mögöttem Ragacs –, többen beszemeteltünk. – Meg hideget vizeltünk – tette hozzá Monyas. Naspolya hátba veregetett: – Főnök, lehet, hogy mégse késsük le a resztelt májat – és szélesen elvigyorodott.

A dombtetőre érve láttam, a csalitos megtelt csatárláncba fejlődött harcosokkal. Kisvártatva hallottuk Seregi ordítását: – *Roham!* „Hurrát” kiáltozva rohantunk a tisztáson át a romok felé. Valaki (tőlem a harmadik) elesett. – Úristen, csak nem lelőtték? – Nem, csak megbotlott. Vérszomjas „hurrát”, de egyetlen puskalövés se. Szemből a golyószórók nem kelepeltek. A romfalak mögött tűzrakás. Még parázslott. Megszenesedett húsdarab, egy golyószóró hevederje, három ládika lőszer. Magukkal vinni már nem tudták. Láttam: Seregi, Potya, Horváth Ede és még két törzskari tiszt tanakodnak. Végül beláthatták, az elmenekült ávosok üldözése a sűrű erdőségben kilátástalan. Parancs: öt perc pihenő után vissza a tehergépkocsikhoz!

Csoportokban ücsörögtünk a romfalak tetején, többen rágyújtottak. A tisztek csoportja felől hozzánk siető Klencz Tibi odakiáltott: – Orál, jelentkezned kell a századparancsnoki irodán, mihelyt a konvojunk hazatért! – Hallották többen. Az éppen hozzánk lépő Bodnár Karel is. Összenéztünk. – Lépj le – javasolta a bálnavadász. – Egyetértek – hagyta helyben Toprongy. – Mi is – bólintottak a javaslatra Ketya, Rozoga, Cicero. – Mi az hogy! – vágta rá az Öreg határozottan. – Amikor a tücsök utolsó tust húz, vedd tudomásul, vége a nyárnak! – Rendben – válaszoltam nehezülő szívvel. – Agarász – fordultam „a nagy IQ” felé –, rád ruházom a rajparancsnoki tisztet; hallottátok mindnyájan? Amott, a fák mögött, Naspolya, átadom a fegyveremet is, vidd le! Az utat ismerem, lefutok az ösvényeken. Hozzátok ki hátizsákban a cumómat a kapuhoz. – Bodnár dörögött közbe: – Van hová menned? – Egyelőre nincs – válaszoltam. – Sebaj – mondta –, a kolezskapuban megvárlak. Deliláéknál fogsz aludni. – A fák mögött bajtársiasan megöleltük egymást; Naspolya átvette a karabélyomat. „Jó szerencsét”-tel köszöntem el, mint a vajúrók. – Irigyellek – veregette a vállamat Toprongy. – Aztán miért? – néztem rá megütközve. – Hát, Delila okán, te mázlista – és nevettek.

Bodnár Karel már várt a kapuban a hátizsákkal, mire leértem. Elindultunk. – Hékám – mondtam az úton –, Deliláék nem is erre laknak. – Nem is oda megyünk – válaszolta. – Hát hová? – Majd meglátod. Deliláékat csak azért plántáltam a fejekbe, hogy véletlenül se ott keressenek a minket utolérni akarók, ahová viszlek. Úgy fognának meg, mint rókát a zsákban. – Firnyákos ügyvéd lesz a fiúból – gondoltam, miközben fájlaltam, hogy mégse Delilával tölthetem ennek a kevés híján utolsó napomnak az estéjét. Az a töltött zokni Potya! Dühében majd’ lepuffantott. Igen, csillagok fénylettek Delila nyelvén, amikor beszélt; a végzős évfolyamon, de talán egész Pécssett neki volt a legkívánatosabb püspökfalatja. És talán gonosz néven se vette volna falatozásomat.

A város félig a Mecsek lejtőire épült. Az egyik lejtős utcának csaknem a tetején lévő ház felé tartott Karel. Rosszat sejtettem; az a ház a Selyem Tihiek villája volt. Másfél éve sincs, elhunyt az anyja, egyedül lakik a villában. Csak Katrina látogatja. Vele osztja meg menynei magányát. – Állj! – mondtam Karelnek. – Ha Tihikez tartunk, nem nyerő. Mióta betliztem Cibabóval, a táblabíróék fújnak rám. – Tihikez nem – dörmölte Karel. – Épp Cibabóra pipa, mert csapodár a kislány. Különben oda se neki. Ami ma van, rendkívüli állapot. – Az ablakokhoz érve rekedtesen gurgulázó füttyöt hallatott, mint a mátyásszajkók. (Pofókamadárnak is mondják, szavától hangos az erdő.) Kinyílt a harmadik ablak. Tihikez hajolt ki, intett, hogy menjünk be. Csakugyan komájaként fogadott, mintha tarokkpartira érkeznék. – Maradhatsz pár napig, ördög örököse – mondta. – Mielőtt pokolra jutunk, vacsorára őzgerincet sütök, van egy üveg cirfandlim rá. – Pecsénye illata kígyózott a konyhából. Érdekelte, mi történt délelőtt. Elmondtuk. Tihikez pedig újságolta, hogy napközben egy ötvenfős felkelőcsapat Debreczeni (egy egyetemista) és Madarász (egy bányász) vezényletével elfoglalta a pécsi pártszékházat. Karel elköszönt; kérte, tegyünk el kóstolót a pecsenyéből.

Az őzgerincpecsenyére csúszott a cirfandli. Kiderült: Tihikez úgy értette, egy-egy üveg jut fejenként. Álmosan is hallottam, egyre vígabban danolászik a kamrában, majd kilépve közölte: talált még egy fél demizzsonnal. – Meg köll igyuk – mondta –, mert megpimpósodik. – Szóba se hozta Katrinát, én se Cibabót.

Reggel mátósan néztem körül. Süppeteg ágy, biedermeier bútorzat, fotelok, a falakon festmény, a vitrinben porcelánkelyhek. Nyitott ajtó. Az előszobában szarvasagancsok, trófeák, sáros vadászöltözet a fogason, alatta csizmák. Tusolás közben hallottam, hogy Tihi a konyhában van. Sült szalonna, hagyma illata. Puha fürdőlepedő. Törölközés közben belestem a hálószobájába. Heverő, törökös szófa, asztal székekkel, a falon vadászpuskák, látcső, hintaszék a könyvespolc előtt. A padlón nyitott könyv, Spinoza *Etikája*. Kisüsti parázs-pálinkával várt. Rántotta. – Ma heverészünk – mondta –, hogy erőre kapj. Holnap az őszi lombhullásban séta az erdőn. Biztosan olvastad Fekete Istvánt. Nincs elbűvölőbb, mint az őszi erdő titokzata. Hát, nem kaptam erőre, de belélegeztem az őszi erdőt.

Attól kezdve négy-öt napon át, talán hat is volt, Barack- és szilvapálinkák mámorán át láttam a szélben hajladozó, ködbe vesző tölgyeseket, bükkösöket, fenyveseket, ligetet, irtást, ahol egy-egy megriadt őz állt a derengésben. Nem tudta, merre fusson. Hallottam neszeit. A suhatag sejtelmes zúgása ma is kísért. Mintha hallucinálnék. Mintha minden most történe. Vagy sose történt volna meg, csak képzelem. Mintha...

Napközben Tihi könyveit olvasgatom. Aztán – csitt! – egy rádiónyilatkozat. Értesülünk, hogy Pesten, a Maléter Pál vezette Kilián-laktanyában megalakul a nemzetőrség országos szervezete (Nagy Imre hagyja jóvá). Parancsnok: Király Béla, helyettesévé Kopácsi Sándort nevezik ki. A felkelők különféle fegyveres alakulatai, üzemi munkásőrségek egyesülnek a honvédség és a rendőrség csatlakozó egységeivel, és alkotnak immár egységes nemzetőr-szervezetet a forradalom eszményeinek égíse alatt. Égíse? (Az ógörög mitológiában Zeusz főisten pajzsa.) – Mintha elkéstek volna ezzel – mondja szőke bajszát pödörgetve Tihi. A hírek átszivárogtak rajtunk.

Másnap... nincs másnap... mai nap van... rám erőlteti egyik vadászöltözetét. Szarvasbőr nadrág, tölgyfaleveles, méregzöld vadászkabát, terepszínű esődzseki. Csizmája is akad, illik a lábamra. Vállamra akasztja hosszabbik kétcsövűjét, vadásztarisnyáját, benne füstölt szalonnával, vöröshagymával, parasztkenyér-szeletekkel, és fölfenekedünk a hegybe. Megyünk egész nap. Nyulat se látunk. Tihi azon diózik szalonnasütögetés közben, hogy talán a rókák elszaporodása miatt. – A Mecsek rókái különösen erősek, izmosak – mondja –, rozsdavörös bundájuk sűrű és puha. Faodvakban élnek, gyakran a borz odúját foglalják el; levadászzák előlünk a nyulakat.

Este hallom ám a mátyásszajkó füttyét. Rekedtes, gurgulázó fütty, ajtót nyitok. Karel cirfandlit hozott. Dörmögi, jönnek az oroszok, szenteltvízzel kínáljuk. Hallgatjuk, Karel mifénéről csuklik... Hja, hogy Csikor ezredes a Jakab-hegyi „kaland” miatt leváltotta emezt a törzsfőnökét is. – Le ám, mert a kretén (vagy tán *ábkaufér*, hamiskártyások cinkosa a fazon) kétszázadnyi nemzetőrt vezényelt a hegybe, hogy végezzen velük a három golyószóró! – Miket susárol a mi Karelünk? Falatozza közben a maradék őzgerincet. Na, még, hogy ruszki páncélosok vonulnak Pécs felé? Csikor pedig, aki a Katonai Tanács elnöke, elébük fürkészik, a város kíméletére kérleli őket. Ígérik a ruszki; vissza is vonja a kirendelt nemzetőr-alakulatokat. – Blöff, lógva hagyták Csikort – mondja bajuszkáját pödörgetve Tihi. – Vigyázz, sötét az utca! – Éjfél. Karel hazafalcol.

Éjjel kettő? Nézem az órát, tankok, páncélozott járművek dübörgése. Álom nélküli álom. Tizenegy évvel ezelőtt ugyanez. – Ember! Te tudnál ilyenkor héderolni? – Reggel kenyérért futok le a boltokhoz. Hosszú sor a pékség előtt. A belvárosban furcsa nyugi. Egy fia orosz se látni. A sorban állók mondják, a Széchenyi téren meresztli a csövét egy tank.

Emléki szap. Napközben Tihi süt-főz. Érzem konyhája bazsalikomillatát. – Legyen mit enni a hegyben – mondja – ha két napra megyünk. Vadászsátrat viszünk. – Közben a Mecsek gyérülő gímszarvas-állományáról tereferél. – A szarvasbika figyelmét akár fél kilométerről a legkisebb nesz se kerüli el – mondja átszellemülten. – Felingerelve dühösen támad; de már véget ért a nász időszaka. Másfél hete még a bikák bőgésétől volt hangos az erdő.

Hajnalban indulunk. Termoszokban forralt bort viszünk, kulacsokban törkölypálinkát. Hideg van. Sűrűn kortyolok. A Misina-tetőig valamennyire még csak-csak emlékszem a történetekre. Nem történt semmi.

Évekkel később susterogták némely elbeszélők, hogy '56. november első napjaiban két vadászt láttak a hegyi ösvényeken. Méregzöld kabátjukra sárga-piros-rozsdabarna falevelek peregtek, ritkuló lombozat, lődöztek mindenre, ami mozog. Tisztások szélén is látták őket, vállukon egy-egy duplacsövű, amint kibontakoztak a ködből, de még a makkosig se értek... szétfoszlottak. Talán még a *Settenkedők* is tartottak e káprázattól, kik ezek? – kérdezték. Pécsiek szóbeszéde, hogy a *Settenkedők*... Felelőtlen fecsegők mondogatják csak, hogy a mecseki harcokban... hát voltak mecseki harcok?

Én csak arra emlékszem, hogy egyszer, ahol éppen két ösvény kereszteződött a nyúlható hegyeken túl, összetalálkoztunk Maszatossal és Tökésszel. Igaz vagy nem, mintha Gacsiba edző is velük árnyékolat volna. – Edzést tart Gacsiba? – kérdezem. – Ja – mondják –, meg gombászatunk, tegnap esett. – Mintha csak most lenne... tölgyfalombot tűztek a kalapjukba. – Finom is a gombapaprikás – gágározza Tihi –, különösen, ha róka gombából készül, tejfölösen. – Érdekes: Tihi különböző hangokon képes megszólalni. Mint az erdő. Olykor vadlibásan. Elhúz a fejünk felett. Máskor „jöttment-madaras” a hangja. – Csak nem te vagy Orál? – kérdezi Tökész, mintha sose látott volna; pedig azelőtt egymást maszatoltuk a ringben. – Azt beszélük – nyögdeli vizezés közben –, hogy hajnalban a tieidet a törölköző bedobására szólította föl a ruszki bajnokcsapat edzője. – Melyik hajnalban? – nézem összevert pofáját. – Nem mindegy? Nem dobták be a kendőt. Van köztük egy óriás, az aztán tud keccsölni, még nem láttam akkora bunyót, beharcban három tatárképűt csapott le. Kérdem a haverjaidat: – Hé, ez mindenkit kiütne? – Nemcsak mindenkit – mondták –, mindenkit is. Valahol itt vannak. – Senkit nem láttunk – zizegi Tihi. – Pedig erre gombásznak – tódítja Maszatos felém fordulva –, a makkos alatti rekettyésben egy nagy váltósúlyú marcona fúdogálta: Orálnak visszük a fenyővargányát, a héten nincs vacsorajegye a menzán. – És mintha látnám: megyünk tovább. Időnként fegyverropogást hallunk. – Fácánoznak – hallgatózik fifikás hunyorítással Tihi. – Távoli. – A fácánok – mondja – éjjel fákon, bokrokon ülnek el, mint a tyúkok. Egy-egy fácánkakasnak 5-6 jércéje van. A jércék 24 napig kotlanak fűzöld tojásaikon. Az irtáson túl siketfajdok is tanyáznak. A fajd szintén többnejűségben él. Tavasszal van a dürgés. Minap *Linnét* olvastam – teszi hozzá –, aki azt állítja, annyi faj van, ahányat a végtelen bölcsesség megteremtett. Szerintem több.

Sátorverés. Tábortűz. Már a harmadik. Törkölyt csorgatok teáinkba. Az irtás fölé parányi vízcseppekből képződött, páránál sűrűbb felhőfátyol ereszkedik. A közeli tövisbokrokból erdei szürkebegy ficserékelése hallatszik. Aztán csend... majd hirtelen pirregő füttyögése jelzi, valakik közelednek. Kapjuk puskáinkat, de csak Maszatos, Tökész, Gacsiba és társaik nehéz lépései rúgják föl az avart. Ágakból összetákolt hordágyon hoznak valakit. – Vadászbaleset – mondják. Megismerem. *Karaj* fekszik a gallyakon. Emeli öklét felém; *Karaj*, „a kapucnis hatlövetű”. Úristen, hogy megsorozott! Jobbegyenes. Balhorog. – Haslövész – dünyögő Gacsiba. – A vérzést keresztkötésekkel lefojtottuk. – Azonnal leviszszük; a rókacsapató felé – mondja lombzizegésű hangján Tihi. Mindnyájunkat sürget. – Paulina apja, a kórház sebésze megműti. – Sátorbontás. Felváltva visszük. Rogyadozunk. A gally hordágyon *Karaj* a Himnuszt szavalja, hangja se igen... mintha imát mondana. Paulina valahol a Tettye fölött lakik. A többire nem emlékszem. Kevesebbje se. Fogalmam sincs, mennyit alhattam.

Szemem tágra nyitva... Tihi hajol fölém. Sajog a bal alkarom. Gézzel átkötve. – Na, te aztán jól berúgtál – mondja Tihi. – Nekiestél a konyhaszekerénynek. Persze csak horzsolás.

– Sikerült a műtét? – kérdeztem. – Miféle műtét? – kérdezett vissza Tihi. – *Karaj* műtétje – néztem rá kutatóan. – *Karaj*? Ki az? – ámult vissza acélkék pillantásával. – Akit lehoztunk a hegyből. – Nem jártunk mi a hegyben öt napja – csóválta a fejét. – Részeg lázálmáidban, hja, tényleg motyogtál efféléket, bokszolókról, fácánokról, hegyről, verd ki a fejedből. – Nem voltunk fönn a Mecsekben? – hüledeztem. – Szerencsére nem – válaszolta. – Hisz már három nap óta lehallatszik a lövöldözés. Aminek a fele se tréfa. Nem tudom, mit akarhat pár elmeroggyant óberkodó karabélyokkal tankok ellenében. – Kinéztem a nyitott ajtón. Az előszoba-fogas alatt fényesre suvikszolt csizmák. Nem szóltam. – Karel járt itt az előbb – folytatta Tihi –, mondta, hogy akadozik ugyan a vonatközlekedés, de holnap, déltájt, indul egy tehervonat Kanizsa felé. Ha akarsz, haza tudsz jutni. – Naná, hogy megyek – mondtam. Dudorászva kötötte át a karomat friss gézzel. – Helyes. Csapunk este egy búcsúvacsorát. Karel hozza a bort. Holnap pedig összedobok pár úti holmit, harapnivalót, italt, hátizsákra való ezt, azt – mondta. – Lefuthatnál kenyérért, elfogyott – indult a konyhába.

Lefutottam. – Csakugyan hülye vagyok, vagy álmodtam... A sorban állók között pillantottam meg egykori osztálytársamat, Bulcsút. Isten tudja, mióta nem találkoztunk. Padtársam volt négy éven át a keszthelyi gimnáziumban. Írásra adta a fejét, novellistának, újságírónak csapott föl. Neve egyre ismeretebbé vált: *Bertha Bulcsú, az író*. Büszke voltam barátságunkra. Érettség után, vargabetűvel érkezett Pécsre. A helyi újság szerkesztőségében dolgozott. Hányszor mondta diákkori zsenyéimre: a kötött ritmus, rímes versek nem az én világom, de karizma' stílusod meghökkent, elkábít, földhöz vág engem is, mielőtt felemelne. – Jókor jöttél! – kiáltotta pár lépést felém bicegve. – Érezd a sült kenyér illatát? – és nagyokat csapkodott a hátamra. – Miféle meccsed volt, teketóriás – kérdezte selyma mosollyal –, hogy így befászliztak? – Hát te, a nők elől farolsz – kérdeztem –, hogy így lesántultál? – Vigyorintott. Megvettük kenyereinket. Aztán a bolt előtt ácsorogva mondtam – a holnapi teherrel húzok

haza, üzen-e valamit a szent Balatonnak? Győröki srác volt. Imádta a tavunkat. Fölnézett a Mecsekbe vezető utcácskákba. A még meleg kenyerek csücskeiből le-letörtünk egy-egy darabot, amíg (emlékezve a hajdani diákstiklikre) hántoltuk a rizsát. – Hej, amikor még a *Fleurs du Malt* olvastuk a pad alatt – gondoltam; vajon miféle sors vár ránk...

Este vadnyúlpecsenye, áfonyamártás, burgonyakrokkett. Falatozás közben Tihivel jó néhányszor egymás szemébe mélyedünk. Valójában kicsoda a másik? Merre vezet az ösvény? Minden ösvény vezet valahová. Döntened kell, melyiken indulsz tovább. Karel is eljött. Cirfandlit hozott, Mecsekalja legjobb borát. Koccintás. Pókerpartik éjfélig. Micsoda tizenkét nap volt!

A következő nap, hetek, hónapok történései még inkább összerosódnak emlékeimben. Tehervonat... Nagykanizsa... késdobáló... bajonettet csak a kerthelyiségben szabad használni... dögles a pályaudvaron. Jócskán sötétedett, mire csatlakozást kaptam Balatonszentgyörgy felé. A marhavagonban idős házaspár egy púpos mezőőrrel. Azt se kérdezik, ki meddig? Éjfélkor huppan-tam le a néptelen állomáson. Még a vasúti bakter is elbújt. Alig vettem észre a holdsütötte épület árnyékában. Gyalog indultam Keszthely felé, elővigyázatból inkább az árokban, mint az úton. Galagonyabokor alá feküdtem, amikor a géppisztolyos szovjet patrul eltrappolt mellettem. Hideg éjszaka volt. Torokparázs pálinkát kortyoltam. Sokáig figyeltem a Zala-hidat, ki halad át rajta, aztán felugorva... átsiettem. – Már csak pár kilométer – biztattam magamat –, a neheze majd akkor! Mert *statáriumot* hirdetett a hatalom, a lóbaszó. Kijárási tilalom. Ha elkapnak, nem kérdeznek, felkötnek. A városba érve háztól házig osontam az épületek árnyékában. Szikrázó hold. Ha felhő kúszik rá, sötétség. A nagykapuk sorra becsapódtak. *Balogh Sutyiék* házához érve (gyerekkori haver) bekocogtattam. Behívott. – Mit tudsz az öregeméről? – kérdeztem. – Ők jól – felelte –, hanem az öcséd! Pestnek szögezte az irányt. – Mi? – Hát, hogy részt vegyen a harcokban. – Jó ég! – szörnyedtem rá – Hisz alig múlt tíz. – Anyátok őrjöng miatta – mondta Sutyi. – De holnap keress meg! Itt se kuksoltunk. Létrejött a HEFTI; egyik sejtjének vagyok a spílere. Abban van még egy hely a számodra. – Miféle szervezet az? – kérdeztem elképedve. – Hát, a Hazafiak Ellenállási Frontjának Titkos Irodája – felelte Sutyi –, de majd holnap...

Otthon apám nyitott ajtót. Némi öröm után sírás-rívás. Elmondták, hogy öcsém, a *penge kölyök*, öt napja szökött el hazulról a haverkaival. Nincs hír felőle. Elesett volna? Apám arra jutott, hogy a pesti harcok megszűntével a srácok nyilván nyugatnak tartanak, ezért postára dobott, talán időben, százötven levlapot a városi, községi tanácsok címére személyleírással, hogy hangosbmondókon tegyék közhírré a felhívást, toloncolják haza az elcsavargott gyereket, szülei várják. Másnap első dolgom volt felkeresni a helyi rendőrkapitányt hasonló kéréssel: hívják fel ugyanezen okból a nyugati határszél rendőrőrsseit. Megtették. – Országosan sok gyereket, suhancokat köröznek – mondták a zsaruk. – A dolgot nehezíti, hogy sok a felnőtt disszidens.

Délután bekopogtam Sutyihoz. – Mi a tőköm az a szervezet? – tudakoltam. – Beszéljük meg nappali fényben. – Kiderült, hogy „felső kapcsolata” a mezőgazdasági főiskola egyik tanára. A három főből álló sejt feladata lenne a gimnázium

épülete előtt lévő szovjet hősi emlékmű felrobbantása, mintegy jelezvén, hogy „él az ellenállás”. – Van hozzá elegendő dinamitunk, trotilunk, gyújtózsínór is; a sejt harmadik tagjaként önvédelmi célra pisztolyt is kapsz – sorolta Sutyi a tudnivalókat az ilyenkor szokásos konspirációs szemhunyorogatással. – Eszednél vagy? – kérdeztem. – Ha azt tervezné ellenállási mozgalmatok, hogy a forradalmunkat leverő szovjet haderő ellen hajtsunk végre diverzáns akciókat, hát, erkölcsileg helybenhagynám. Legföljebb kilátástalannak tartom az efféle akciózást. Nemzetközi támogatás nélkül mire lehet menni? A szovjet katonai emlékművet azonban azok emlékezetére emelték, akik a nácik, fasiszták elleni harcban csakugyan hősként estek el. Az emlékmű felrobbantása így erkölcsileg se igazolható, ostoba terv. Mi több, gyalázatos ötlet. Nem csatlakozom – mondtam. – Sutyi hökkenően nézett rám. – A „kapcsolatom” szerint – felelte elgondolkozva –, az akció jelzés-értéke lenne fontos. – Fejemet ingatva mondtam a havernak: – Falduma, Sutyi, azt jelezné – és felálltam –, hogy nem ismerjük el a hitleristák, nyilasok, fajüldözők elleni küzdelem jogosságát. Azt jelezné, hogy a gyűlölet vezérelte tömeges emberirtás rezsimje ellen összeállt soknemzetiségű koalíció harcainak jogosságát tagadjuk meg. Az emlékmű nem a bolsevizmus jelképe, szimbóluma. Az embertelenség elleni küzdelem jelképe. Nálad jobban ki tudhatná? Hisz pár évvel ezelőtt a fél utcátok a világháború, a holokauszt áldozata lett.

Epilógus. Három nap múlva Sutyi zörgetett be hozzám. – Múltkori maflásod knockoutolt – mondta. – Felső kapcsolatom, a majrás, lelépett Kanadába. Az emlékmű marad. – Öt nap múlva Szombathelyen „begyűjtötték” a kisöcsémet. A gyámhatóság emberei kísérték haza a csavargó kis csöveseket. Volt közöttük egy alig hétéves. Fegyvereinket a Büdösárok iszapjába rejtettük. A magát „forradalminak” és „munkás-parasztinak” nevező kormány meglóbálta pallosát. Nagy Imrét és társait kivégezték. (Még nem ekkor, utóbb, 1958. június 16-án. Jeltelen sírba hantolták. A párizsi *Peer-Lachaise* temetőben, évekkel később, emlékszobra előtt hajtottam fejet.) Január első napjaiban fegyelmi tárgyalásra kaptam idézést. Aláírás: Kauser Lipót dékán. Fegyelmi tárgyalásomon ismeretlen „prof” elnökölt. A bizottság egyik tagja Gyopár Isti, kari titkár, másik tagja Pirók elvtárs, a párt küldötte volt. A vádirat felrótta, hogy MEFESZ-aktivistaként a Kesztyűgyár munkásait „lázítottam”, valamint a nemzetőrség egyik parancsnokaként részt vettem egy ávós egység üldözésében a Jakab-hegyen. A *Settenkedők*ről szó se esett. Végzős joghallgatóhoz méltó önvédő beszédben hivatkoztam a Pártra. A Párt egyetértésével tartottam tájékoztatást a Kesztyűgyárban. – Holló elvtársnőt hagyja ki, ne is emlegesse – vágott közbe Pirók elvtárs –, mert *nem elvtársnő*; disszidált. – Mi a bánat! – Mondtam továbbá, hogy fegyverem elsütésével adtam jelt a Jakab-hegyen zászlóaljunk közeledéséről, így a harcok elmaradásával, pártállásra tekintet nélkül, emberéletek tucajtait sikerült mentenem. Néztek rám, mint három lankadt lőfűtyi. A fegyelmi határozat fél év időtartamra kitiltott az egyetemről, az előadásokat nem látogathattam, és megvonták az ösztöndíjamat. Nem föllebbeztem. Többeket „kivágtak”; nem egy nemzetőrparancsnok ellen bűnvádi eljárás indult. A megtorlás légkörében élt az ország; halálos ítéletekről hallottunk. Miután fegyelmi büntetésemet letöltöttem, fél évvel később szigorlataimat jeles eredményekkel abszolváltam. Államvizsgáim letétele elé se gördített akadályt a dékán.

A szemesztert záró időszak estéin a Gyöngyvirág presszó asztalai körül gyülekeztünk. A rajból mindössze hét „vaságy”. A közkedvelt kávézóban minden este eljátszották *Az én babám egy fekete nő* kezdetű, nekünk nagyon tetsző dalt. Erősen fájlaltuk, hogy Sir Simon, a bálnavadász nem fűzhet szakavatott méltatást a melódiához. Ketya szomorkásan szemerkélte, hogy Norvégiából írt. A képeslap szerint csakugyan elszegődött valami rozszant bálnavadászhajóra; a világ minden kikötőjében várja egy-egy sarkangyal. Nekik zongorázik. Mert „a bajadérok – írta – október óta a Jeges-tengerben fürdőznek”. Bajtestvérem, Toprongy, készülvén doktorrá avatására, az ENSZ segélycsomagjából kapott öltönyében pompázott majd’ minden este a kávézók teraszán. Agarászról hozott hírt: nemzetközi jogászunk Philadelphiában készül különbözeti vizsgákat tenni. Egyedül Rozoga firtatta, hogy november első hetében a Mecsekben mi a cőresz történt. Október végén összebáhhézott Krieger Bandiékkel; megint megitták a rumot. Faképnél hagyta „az egész cicót”. Hallott valamit harangozni a *Settenkedőkről*, ezért az Öreget, Monyaszt, Nápiszuszit faggatta-nyüstölte, meséljenek, kik szambáztak a Misina-tetőn. Toprongy és Ketya leintették, feloszlott az a zenekar – mondták. Épp elég szomorú, hogy Patvar elesett a mecseki lombhullásban. Egy kör konyakot ittunk – felállva – emlékezetére. Hja, a halottakról azóta senki nem akar tudni. Vesztegh Tóni se, Kustos Tibi (a Tiberius) se, ők el se jöttek a Gyöngyvirágba. Rólunk se akarnak tudni. Lyukvágó előző nap, a talponállóban (felesborsó-főzeléket kanalaztunk), akár a sitten, a foga között sziszegte felém: – Karaj „túlélte a kalandot”, hát, majdnem „rászámoltak”. – Tőle hallottam azt is, hogy a Bányász bokszołoi többé nem fogadnak maguk közé mezei pockokat. – Ragacs Bécsben van – mondta az Öreg. – Naspolya meg Stockholmban, Európa legjólétiabb országában – mire neveltünk. – Végre jóllakhat. – Ciceróról mit tudtok? – kérdeztem. – Nem köll félni – cuppogta Rozoga, Toprongy bólintott. – Delilától és Kareltól tudjuk, hogy a British Museum szerződtette, egyelőre a Sohóban lakik. – Hát azt tudjátok-e – kérdezte Nápiszuszi –, Borka is lelépett, Lepkét kivágták, több tiszt felfüggesztettet kapott, Csikor és Potya végrehajtott pár évet, de megfőllebbezték. Egyébként meg nem számít semmi se. – És azt hallottad-e – fordult felém Monyas –, hogy Bodnár Karelt fölmentette a fegyelmi bizottság? Semmit nem tudtak rábizonyítani. Körömszakadtig tagadott, Delila az összes alibijét hihetően igazolta. Azt mondják, annyira tájékozott volt, mint a legdörzsöltebb fantetű, még azt is tudta, ki hányas bugyit hord. Totál lestrapálta a bizottságot.

Mire emlékszem még? Hja, történt, hogy közíg-államvizsgámról jövet az egyetem folyosóján összefutottam Selyem Tihi pókermosolyával. – Erzem a vizeletedből, hogy ez a játszmád is nagyon megszaladt – mondta. – Hová is tettem... átnyújtom – és a zsebében kotorászva napsárga borítékot emelt ki –, a dékán már aláírta, a veszprémi járásbírószággal történt egyeztetésünk alapján egy fogalmazói állás betöltésére szóló ajánlásunkat. – Megilletődve vettem át. Tihi a folyosó kanyarulatából visszafordult: – Még valamit! Te vagy a *nagy honneur!* Cibabó sikert kíván a pályádhoz. – A Gyöngyvirágban este (petárdás éjszakám volt) Kecskecsöcs hajolt a nyakamba a szomszéd asztaltól: – Hová bambulsz, hékám? Látom, nincsenek otthon. Betti üdvözöl Hamburgból. Kérte, mondjam meg, belépett a német szocdemekhez. – Éppen *Az én babám egy fekete nőt* játszotta a zenekar.

Függelék. *Orál (a poet)* három – mindeddig nyomdafestéket nem látott – kallódó költeménye:

Kenyérért álltunk sorban Bertha Bulcsival

1956 novembere volt

előtte való napon is még fönn a Mecsekben
 settenkedők osontak holt ösvényeken,
 délben le-lehallatszottak a puskalövések,
 találgatták, vajh kik? (hol tán az őz, ha jár)
 pár tank araszolt szerpentineken és
 a város estig dermedten figyelt,
 majd csend... reggel kinyitottak
 a boltok, néma férfiak
 és nők sorakoztak,
 vártak kenyерükre,
 mikor mögülem, né! három éve se látott
 egykorvolt cimborám toppant-biccent elém
 s a hátamat veregetve ~ te! ~ azt tudakolta,
miféle meccs miatt kötöztek így be jól?
 na, és te ugyan ~ viszonoztam a selymát ~
 honnan hová bicegsz a nők elöl,
 az ember görhesedik, ládd,
 de holnap haza visz utam,
 szipáld, mit üzensz hát
 a szent Balatonnak?
 beléremegett, emlékszem, a hajdani padtárs,
 akárha Fleurs du Malt olvasnánk pad alatt,
 semmit nem üzent, de megírta sikoly-kötetekben,
 aztán csak álltunk mindketten a bolt előtt,
 már nem dödörögtek a fegyvereink fönn,
 meleg volt még a friss kenyér-csücsök,
 hja, megtöretett kenyérünk ott,
 értettük egymást szóotalan
 ~ Isten veled is! ~ mint-
 ha úrvacsoráznánk

...fönn a csillagok világoltak...

hát, elvégeztetett, megérkeztl magadba,
 fekete kéményben kémleld a temetődet!
 ~ dühöngéltem gyalog azon az éjjelen
 Balatonszentgyörgytől az úton Keszthelyig ~
 ...tehervagonból huppantam le akkor,
 vert forradalom vérzett el mögöttem,
 holdbalzsam-mázos volt az állomás
 ezerkilencszázötvenhat hideg
 november első napjain
 és szúrt egy galagonyaág,
 mikor a szovjet patrul elvonult közel
 a forgástengelyemhez ~ eh! ~ torokparázs-
 pálinkát ittam tévelykert alatt,
 aztán a Zala-hídon loppal át!
 öcsém szökésben épp ~ ki tudta? ~
 tán kódorgott a nyugati határnál,
 gépfegyvertöltény-szalagot
 viseltek horpasz mellükön...
 legott patak-iszapba
 merítettük a flintát,
 hisz' ~ így megy ez ~ *statáriumot* hirdetett
 a Lóbaszó, amaz iszony-izét, amit
 kutyákra szájkosárnak rak a módi,
 miközben utcaszerte becsapódtak
 ~ sötétség, kijárási tilalom ~
 a nagykapuk, csak fönn a csillagok
 világoltak szennyetlen égen...
 elővettem, hát, füttyülőmet,
 azt' lehugyáltam ~ pfúj, világ
 folyása! ~ mind a földi gazt

Elévült

idestova ötvenedik özönölt el azóta,
 akadt közöttük napsütéses év, nem egy,
 hogy haslövése után ~ sebj ~ heherészett,
 a Pécsi Bányász bokszolója volt ~ haver ~
 a Tettye fölött vacogón tuszikáltuk
 ~ félelmetes balhorgot ütsz te még
 vagy jobbegyenes, fölüvölt majd
 ~ csak tarts ki még az orvosig! ~
 a nép a lelátón ~
 ...mágneshegyeken,
 málló falakon árnyékoltunk azelőtt ~ rég ~
 zanzásított fejem emelgetem manap,
 röhögve vizeltünk meccsek után tusolókba,
 ma? kérdezem: hozzátok mi közöm? elég!
 rászoktam a rafkós képmutatásra...
 ~ hogy életben maradt-e? hát, talán ~
 hasára szorítva a kendőt
 a himnuszot mondogatta csak,
 imát egyebet se
 tudott, rogyadoztunk...
 tudatküszöböm alá csuszamolva ma látom
 s ha tudnék írni, kőbe, fába isteníténém,
 na, köpj le, tettem, amit köll (meg amiket nem,
 futottam jégvirág-szerelmek, nők után)
 ej, összeakaszodom egyre magammal,
hát, nyújts feléje védő kart, ha küzd,
világok ringje, ha várja...
 na, ezt találok néhanap,
 mikor guberálok
 semmink szemetében